

Role of Urban Parks in Promoting the Social and Health Indicators of Citizens, Focusing on the Push Factors of Residential Environments and the Pull Factors of Green Spaces the Case Study of Zonal Parks in Tabriz

Ali Azar¹

1. Department of Urban Planning and Architecture, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
Email: a_azar@iau-maragheh.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:
2 February 2023
Received in revised form:
31 March 2023
Accepted:
6 May 2023

Keywords:

Pull factor of parks,
Push factor of residential
environments, Health,
Urban parks,
Tabriz

ABSTRACT

Urban green spaces are one of the major issues in urban competitiveness and increasing livability, which is one of the vital requirements in achieving a healthy city. The emergence of new communication technologies has led to the reduction of the virtual space in social interactions. Urban expansion and increasing urban density lead to high rate of pollution in the cities. This process increases the risk of physical and mental health among the citizens. This study aimed to investigate the push factors of residential environments and the pull factors of regional parks, as well as the role of these parks in promoting the social indicators and mental health of citizens. This study uses a descriptive-analytical and an applied approach and its method are both qualitative and quantitative. Questionnaires and surveys as well as library references were used to collect the data. The Statistical population includes the zonal parks of Tabriz city. Accordingly, 5 zonal parks were purposefully selected according to their geographical distribution in Tabriz city and questionnaires were completed among the people visiting these parks. Zonal parks have a positive effect on promoting the health indicators of citizens due to having sports equipment, health and walking paths and clean air. Among the motives for visiting the parks, the leisure time variable is the top priority which is followed by the variable of meeting the friends. Exercise and relieving fatigue are the next priority. There is a significant positive relationship between park attractions and the use of parks. Push factors of the place of residence also have a great impact on the use of urban parks by the citizens.

Cite this article: Azar, A. (2023). Role of Urban Parks in Promoting the Social and Health Indicators of Citizens, Focusing on the Push Factors of Residential Environments and the Pull Factors of Green Spaces the Case Study of Zonal Parks in Tabriz. *Geographical Urban Planning Research Quarterly*, 11 (1), 1-26.
<http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.355510.1797>

© The Author
DOI: [10.22059/JURBANGEO.2023.355510.1797](https://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.355510.1797)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Urban green spaces are one of the major issues in urban competitiveness and high livability, which is one of the vital requirements in *achieving* a healthy city. The new communication technologies have led to the reduction of the virtual space in social interactions. Accordingly, planning and improving the quantity and quality of green spaces and strengthening the pull factors of parks can transform the urban society from individualism to pluralism and enhance the social capital. In this regard, zonal parks in the cities play a significant role in promoting the social capital and improving the life quality and providing the health of citizens due to their multiple functions, special design and appropriate access. Urban expansion and the urban high-density lead to the high rate of pollution in the cities. This process increases the risk of physical and mental disease among the citizens. This study aimed to investigate the push factors of residential environments and the pull factors of regional parks, as well as the role of these parks in promoting the social indicators and mental health of citizens.

Methodology

This study uses a descriptive-analytical and an applied approach and it is conducted using both qualitative and quantitative methods. Questionnaires and surveys as well as *library references were used to collect the data. The Statistical population includes the zonal parks of Tabriz city. Accordingly, 5 zonal parks were purposefully selected according to their geographical distribution in Tabriz city and questionnaires were completed among the people visiting these parks. The Cochran formula is used to choose the sample size (n=322) and 360 questionnaires were completed to increase the confidence level. The SPSS Statistics Software was used for the data analysis. The Kolmogorov-Smirnov test is used to check the normality of the distribution of a variable. The significance level of all variables was more than 0.05. It indicates that the normality was in desirable level. The one-way analysis of variance*

(ANOVA) is used to evaluate and compare the difference of variables, and the Tukey-Kramer Post Hoc Test is used for pairwise comparisons of push the residential environments and pull factors of parks.

Results and discussion

Zonal parks have a positive effect on promoting the health indicators of citizens due to having sports equipment, health and walking paths and clean air. In addition, the proximity to the natural and green landscape of the park has reduced the stress of the users of the investigated parks. The score difference between social and health indicators in these parks can be understood as a result of their capacity to perform social activities. In this regard, Golestan Park is considered as the most social park and the Baghmisheh Forest Park as the most non-social park in Tabriz. A combined mean test showed that Eram forest park has higher health indicators than other parks. In the analysis of push factors of residential environments, avoiding apartment life is at the top of the factors. Based on the results, the factor of benefiting from favorable weather conditions in the park and relaxation have the most significant effect on the attractiveness of the studied parks. In attracting citizens to zonal parks, the role of the pull factors is more extensive than the push factors. The average of the attractiveness of parks, except for meeting new people, is at least 4, which shows a high agreement with the proposed factors of the attractiveness of parks. The one-way analysis of variance (ANOVA) was used to determine the difference in the pull and push factors of zonal parks. It was 0.001, which shows that the pull and push factors of these parks have different weights.

Conclusion

Among the motives for visiting the parks, the leisure time variable is the top priority, followed by meeting the friends. Exercise and relieving fatigue are the next priority. There is a significant positive relationship between park attractions and the use of parks. Push factors of the place of residence also have a great impact on the use of urban parks by the citizens. The more attraction the park has, the more people visit the park.

The more the park has the features of creating relaxation and positive feelings, the more the park is used. The significant difference in the use of regional parks by citizens can be seen from other results of this research. The results of the Tukey-Kramer Post Hoc test show that Golestan Park is visited more than other parks. The results of the research indicate that the repulsion of residential environments in Shah Goli Park is lower than that of other studied parks. The push force is much higher in Tuba Park, which is located in the high-traffic, crowded, and dense district of the city.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

نقش پارک‌ها در ارتقای شاخص‌های اجتماعی – سلامتی شهروندان با تأکید بر عوامل دافعه محیط‌های سکونتی و جاذبه فضاهای سبز؛ مطالعه موردی پارک‌های منطقه‌ای تبریز

علی آذر^۱

۱- نویسنده مسئول، گروه شهرسازی و معماری، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران. رایانامه: a_azar@iau-maragheh.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۱۱/۱۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۱/۱۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۲/۱۶

واژگان کلیدی:

پارک‌های منطقه‌ای،

دافعه محیط سکونتی،

فضای سبز،

جاذبه پارک‌ها،

کلان‌شهر تبریز

فضاهای سبز شهری، از موضوعات اساسی در رقابت‌پذیری شهری و افزایش زیست‌پذیری و از ملزومات مهم در تحقق شهر سالم است. با ورود تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و فضای مجازی، تعاملات اجتماعی شهروندان نیز کاهش یافته است. با گسترش شهرنشینی و افزایش تراکم شهری، انتشار آلودگی‌ها، در سطح شهرها زیاد می‌شود و این امر سلامت جسمی و روانی شهروندان را بیش‌ازپیش به خطر انداخته است. هدف این مقاله، بررسی عوامل دافعه محیط‌های سکونتی و عوامل جاذبه پارک‌های منطقه‌ای و همچنین نقش پارک‌های منطقه‌ای در ارتقای شاخص‌های اجتماعی و سلامت روحی و روانی شهروندان می‌باشد. روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی و تحلیلی می‌باشد و ماهیت آن کاربردی می‌باشد. ابزار مطالعه شامل مطالعات اسنادی - کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی و تکمیل پرسش‌نامه می‌باشد. جامعه آماری تحقیق، پارک‌های منطقه‌ای شهر تبریز می‌باشد. براین اساس، ۶ پارک منطقه‌ای به صورت هدف‌مند و با در نظر گرفتن توزیع جغرافیایی آنها در شهر تبریز انتخاب شدند و پرسش‌نامه‌ها از میان مراجعه‌کنندگان به پارک‌های مورد مطالعه تکمیل شدند. پارک‌های منطقه‌ای با توجه به داشتن وسایل ورزشی و مسیرهای سلامت و پیاده‌روی و برخورداری از هوای پاک، تأثیر مثبتی در افزایش شاخص‌های سلامت شهروندان دارند؛ اما وضعیت شاخص‌های اجتماعی پارک‌ها، در سطح نامطلوبی قرار دارند. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد، بین میزان جاذبه‌های پارک و میزان استفاده شهروندان از پارک‌ها، رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. در جذب شهروندان به پارک‌های منطقه‌ای شهری، نقش عوامل جاذبه‌ای پارک‌ها، بیشتر از عامل دافعه محیط‌های سکونتی است. کیفیت نامطلوب محیط‌های سکونتی، تأثیر زیادی در عوامل دافعه محیط‌های سکونتی شهروندان در استفاده از پارک‌ها دارند.

استناد: آذر، علی. (۱۴۰۲). نقش پارک‌ها در ارتقای شاخص‌های اجتماعی - سلامتی شهروندان با تأکید بر عوامل دافعه محیط‌های سکونتی و جاذبه فضاهای سبز؛ مطالعه موردی پارک‌های منطقه‌ای تبریز. *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۱۱ (۱)، ۱-۲۶.

<http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.355510.1797>

مقدمه

پارک‌های شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی مانند درمان بیماری‌های روحی، محیطی مطلوب برای تربیت کودکان، تعاملات اجتماعی، حفظ آسایش و نظایر اینها که درعین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه پایدار شهری نیز محسوب می‌شوند (Balram, 2005:149). با گسترش شهرنشینی و افزایش تراکم شهری، انتشار آلودگی‌های در سطح شهرها زیاد می‌شود و این امر سلامت جسمی و روانی شهروندان را بیش‌ازپیش به خطر انداخته است. امروزه آلودگی هوای محیط شهرها به یک تهدید جدی برای سلامت عمومی شهروندان، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه تبدیل شده است (Lancet, 2020). فضاهای سبز شهری، از موضوعات اساسی در رقابت‌پذیری شهری و افزایش زیست‌پذیری و از ملزومات مهم در تحقق شهر سالم محسوب می‌شوند. مطالعات نشان داده است، قرارگرفتن طولانی‌مدت یا حتی کوتاه‌مدت در معرض آلاینده‌های گازی منوکسید کربن، نیتروژن دی‌اکسید و ازن، تأثیر قابل توجهی بر افزایش استرس (Yang et al., 2018) دیابت (Michalska et al., 2020) و بیماری‌های قلبی (افزایش کلسترول خون) (Eze et al., 2015; Hou et al., 2020) دارد. همچنین فضاهای سبز شهری و احاطه فضاهای سبز نسبت به بافت‌های مسکونی، تأثیر زیادی در افزایش سلامتی و پایین آمدن میزان مرگ‌ومیرهای ناشی از انواع سرطان‌ها دارند (Loureiro, 2022;1).

گسترش فضاهای سبز شهری می‌تواند ضمن تقویت منظر شهری و افزایش غنای حسی محیط‌های شهری، به کاهش آلودگی‌های شهری کمک شایانی کند. توزیع جغرافیایی پارک‌ها و همچنین کیفیت پوشش گیاهی پارک‌ها و امکانات داخل آنها و دسترسی مناسب از جمله پارامترهایی هستند که در برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری برای تأمین آسایش و سلامتی شهروندان باید موردتوجه قرار بگیرند. قرارگرفتن فضاهای سبز در داخل بافت‌های مسکونی و درهم‌تنیده بودن بافت کالبدی مسکونی با فضاهای سبز، بیشترین تأثیر و کارایی پارک‌ها را در تأمین سلامت جسمی و روحی ساکنین دارند. شواهد جدید نشان می‌دهد که فضای سبز اطراف خانه‌های مسکونی برای سلامت انسان مفید است (Yu et al., 2022;1). براین اساس مطالعه و بررسی نحوه تأثیر پارک‌ها بر سلامت شهروندان و شناسایی عوامل مهم و تأثیرگذار فضاهای سبز شهری، قدمی مهم و اساسی در ارتقای کیفیت زندگی و سرزندگی شهری می‌باشد.

تأثیر منظر و فضای سبز بر سلامت روحی و روانی در دهه‌های اخیر بسط‌یافته و نظریات متفاوتی در مورد آن مطرح گردیده است، از جمله نظریه بهبود استرس اولریک که معتقد است مناظر طبیعی تمایل به کاستن میزان استرس دارند، درحالی که مناظر مصنوعی ساخته شده نه تنها از بهبود استرس ممانعت نمی‌کنند، بلکه خود می‌توانند سبب استرس شوند (Ulrich, 2002). براین اساس کیفیت فضاهای سبز شهری می‌تواند اثرات مستقیمی بر روح و روان مراجعه‌کنندگان داشته باشد، به‌طوری که تحقیقات نشان می‌دهد که بخش مهمی از اهداف شفابخشی منظر، در مشاهده مناظر طبیعی و انجام فعالیت در مناظر طبیعی و فضاهای سبز است (Kaplan, 1992). در اکثر تحقیقات صورت گرفته در موضوع تأثیر فضاهای سبز و باغ‌های شفابخش بر تأثیر فضاهای سبز، به‌عنوان یکی از راهکارهای بسیار مهم که می‌تواند زیست‌پذیری شهری و تعاملات اجتماعی را ارتقا بخشد، تأکید شده است. همچنین باتوجه به اینکه در دنیای امروزی سعادت و شقاوت بسیاری از انسان‌ها در شهرها رقم می‌خورد، بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که منشأ توسعه پایدار بدون پیوند آن با شهرها، برای ما ممکن نخواهد بود (روستایی و تیموری، ۱۳۹۴). پارک‌ها به‌عنوان بخشی از فضای سبز نقش مهمی در زندگی شهروندان و زیبایی و سلامت آنها ایفا می‌کنند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۱).

استقرار پارک‌های شهری از یک طرف به جهت تأثیری که بر زیست‌پذیری شهری و نیل به توسعه پایدار دارند و از

سوی دیگر به دلیل بار مالی بدون بازگشت سرمایه و سود که برای شهرداری‌ها به‌جای می‌نهند، ارزش بررسی گسترده و همه‌جانبه را دارند (Manlun, 2003). فراهم نمودن فضاهای زیستی (از جمله پارک‌ها) از مصادیق «حق بر شهر» شهروندان است. به‌طور کلی شهرنشینی کیفیتی از زیست را فراهم می‌کند تا شهروندان در رفاه نسبی زندگی کنند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۰).

تحقیقات زیادی در زمینه فضای سبز شهری صورت گرفته است که اکثراً به توزیع مکانی فضای سبز (مکان‌یابی)، سرانه فضای سبز و تأثیرات فیزیکی پارک‌ها بر ارتقای کیفیت زندگی تأکید دارند؛ اما در زمینه تأثیر پارک‌ها بر سلامت روحی و روانی شهروندان و دلیل رجوع ساکنین به پارک‌ها با تأکید بر عوامل دافعه محیط‌های سکونتی و عوامل جاذبه فضاهای سبز، خلأ تحقیقاتی وجود دارد که این تحقیق سعی دارد به این موضوع بپردازد. در رابطه با موضوع فضای سبز و نقش آن در ارتقای سلامت و افزایش مولفه‌های اجتماعی تحقیقات زیر صورت گرفته است.

زیاری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بحران زیست‌محیطی و توزیع مکانی فضای سبز شهر تهران پرداخته‌اند. در این مقاله ابتدا به وضعیت کمی پارک‌ها در سطح مناطق ۲۲گانه تهران به‌صورت مقایسه تطبیقی پرداخته شده است و در نهایت به ارزیابی میزان کمبود فضاهای سبز در سطح مناطق شهر تهران پرداخته شده است و نقشه بحران فضای سبز ترسیم شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد توزیع مکانی فضای سبز در شهر تهران مناسب نمی‌باشد.

مصلحی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با موضوع تأثیر فضای سبز بر سلامت جوامع انسانی، به تأثیر پارک‌ها بر روی فعالیت‌های فیزیکی، روحی و روانی انسان پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مناظر سبز در اطراف جاده با کاهش استرس سفر و فراهم نمودن آرامش روحی بر میزان توجه راننده در جاده افزوده و از میزان تصادفات می‌کاهد. فضای سبز در اطراف بیمارستان‌ها نیز با کاهش آلودگی، بهبود سلامت فیزیکی و روحی بیمار، محیط شادتری برای او ایجاد می‌نماید که در نتیجه آن، از یک‌طرف مراقبت از بیمار برای کارمندان بیمارستان راحت‌تر شده که ذخیره انرژی در آن‌ها را در پی دارد و از طرف دیگر زمان بهبودی و هزینه‌های بیمار را کاهش می‌دهد.

وارثی و رنجبر (۱۳۹۳) در پژوهشی به ارزیابی عملکردهای پارک‌های منطقه‌ای شیراز پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد بین متغیرهای فضاهای ورزشی با مقوله سن استفاده‌کنندگان از این نوع فضاها، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین بین ویژگی‌های اجتماعی و عملکرد پارک‌های منطقه‌ای رابطه مثبتی وجود دارد.

رضانی مهربان (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای به ارزیابی کیفیت ساختاری شبکه فضای سبز در محیط‌های شهری - مطالعه موردی منطقه ۱۶ شهرداری تهران پرداخته است. در این تحقیق، به نقش ساختار شبکه در عملکرد فضاهای سبز شهری اشاره شده است.

یو^۱ و همکاران (۲۰۲۲)، در مطالعه‌ای به بررسی نقش فضاهای سبز در کاهش خطر دیابت بارداری در استان «هنان»^۲ چین پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق که به روش میدانی (تکمیل پرسش‌نامه از ۴۶۶۶۵ خانم باردار) و به روش گرافیک - مبنا و با استفاده از نقشه‌های خروجی GIS تهیه شده‌اند، نشان می‌دهد که به فضای سبز نقش زیادی در کاهش دیابت بارداری به‌ویژه در سه‌ماهه دوم بارداری دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده محله شهرک بعثت از بالاترین سطح کیفیت ساختاری فضای سبز برخوردار است.

سامسودین^۱ (۲۰۲۲)، در مطالعه‌ای به تأثیر پارک‌های شهری در ارتقای سرمایه اجتماعی و اعتلای کیفیت زندگی شهروندان پرداخته‌اند. در این تحقیق نقش فیزیکی و کالبدی و روان‌شناختی (مفهومی) پارک‌ها در ۹ محله سنگاپور مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ویژگی‌های درک شده فضای سبز (بعد روان‌شناسی محیطی) سطوح بالاتری از سرمایه اجتماعی را نسبت به ویژگی‌های فیزیکی را به خود اختصاص می‌دهد. همچنین میزان سرمایه اجتماعی ساکنین در محلاتی که پارک‌ها به صورت پراکنده (در اطراف خانه‌ها) توزیع شده‌اند؛ بیشتر از محلاتی بود که دارای یک پارک متمرکز بودند.

اکثر تحقیقات صورت گرفته در زمینه عوامل دافعه و جاذبه پارک‌ها، بدون در نظر گرفتن مقیاس پارک‌ها انجام شده است و پژوهشی در مقیاس پارک‌های منطقه‌ای صورت نگرفته است. با توجه به اهمیت پارک‌های منطقه‌ای به دلیل نوع طراحی و عملکردهای داخل این پارک‌ها و در دسترس بودن آنها برای ساکنین مناطق و برنامه‌ریزی و نظارت مدیریت شهری بر آنها، پارک‌های منطقه‌ای کلاشه‌ر تبریز جهت مطالعه موردی پژوهش حاضر انتخاب گردید.

با توجه به عنوان پژوهش، هدف این تحقیق ارزیابی و مشخص کردن عوامل دافعه سکونتی و عوامل جاذبه پارک‌های منطقه‌ای و نقش آنها در ارتقای شاخص‌های اجتماعی و سلامت روحی و روانی ساکنین است. تحقیق حاضر سعی بر آن است که به سؤالات زیر جواب بدهد:

❖ وضعیت مولفه‌های اجتماعی و سلامتی در پارک‌های منطقه‌ای کلان‌شهر تبریز چگونه است؟

❖ عوامل دافعه محیط‌های مسکونی و جاذبه پارک‌های منطقه‌ای کدام مؤلفه‌ها می‌باشند؟

مبانی نظری

فضاهای سبز

فضاهای سبز شهری، از موضوعات اساسی در رقابت‌پذیری شهری و افزایش زیست‌پذیری و از ملزومات مهم در تحقق شهر سالم است. با ورود تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و فضای مجازی، تعاملات اجتماعی شهروندان کاهش یافته است. براین اساس، با برنامه‌ریزی و ارتقای کمیت و کیفیت فضاهای سبز و تقویت عوامل جاذبه پارک‌ها، می‌توان جامعه شهری را از فردگرایی به سوی جمع‌گرایی و افزایش سرمایه اجتماعی سوق داد. اهمیت پارک‌ها و فضاهای سبز شهری در کنار مزیت‌های اجتماعی، روان‌شناختی و اکولوژیکی آنها از نظر اقتصادی نیز قابل‌بحث است، چرا که پارک‌های شهری به علت ارزش‌های تفریحی، زیبایی‌شناختی، هویت و تاریخی‌شان، بر جذابیت شهر افزوده و موجب افزایش جذب توریست و اشتغال‌زایی می‌شود (قربانی، ۱۳۸۶). اهمیت فضاهای سبز در محیط شهری تا آن حد است که به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع مطرح بوده و درعین حال معیاری برای ارتقای کیفیت فضای زندگی محسوب می‌شوند (آستان‌بوس و پرویان، ۱۳۹۹: ۱). مهم‌ترین راه برای تعدیل اثرات مخرب زیست‌محیطی، توسعه فضای سبز است. فضای سبز به دلیل داشتن عملکردهای مختلف، نقش مؤثری در منظر و زیبایی شهر، پاکیزگی و تلطیف هوا، تخفیف اثرات آلودگی‌ها، جلوگیری در توسعه بی‌رویه ساخت‌وسازها و تفرج و استراحت ایفا می‌کند (زیاری و دیگران، ۱۳۹۱). پارک‌های شهری بر اساس مقیاس و عملکرد در انواع مختلف، طبقه‌بندی می‌شوند که به ترتیب مقیاس، شامل پارک کودک، پارک محله‌ای، پارک ناحیه‌ای، پارک منطقه‌ای، پارک شهری و پارک فراشهری می‌باشند. مساحت پارک منطقه‌ای، از یک

هکتار تا دو هکتار است (دو برابر مساحت پارک ناحیه‌ای) و شعاع نفوذ آن نیز، چهار کیلومتر می‌باشد. دسترسی به پارک، با استفاده از وسایل نقلیه امکان‌پذیر است؛ به طوری که از دورترین نقطه منطقه تا پارک را بتوان در زمان ۱۵ دقیقه یا بیشتر طی کرد. عملکردهای متنوعی در داخل این نوع از پارک‌ها تعبیه می‌شوند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به فضاهای ورزشی، تفریحی، رستوران، موزه و گالری اشاره کرد.

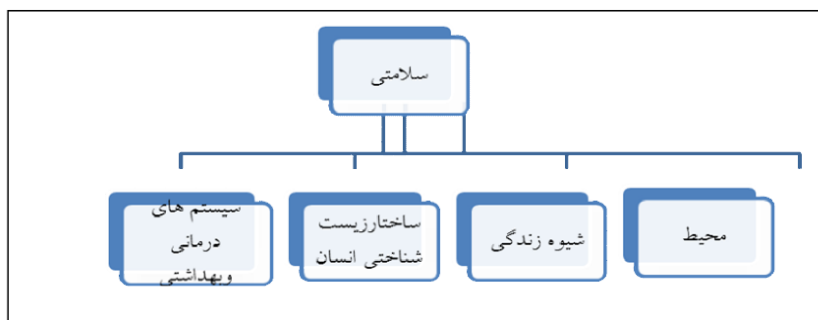
پارک‌های منطقه‌ای، فضاهای سبز وسیعی هستند که وسایل و تجهیزات لازم جهت استراحت و گذران اوقات فراغت به مدت طولانی (نصف یا یک روز)، ورزش، بازی کودکان را دارا بوده و حوزه نفوذ وسیعی را تا فاصله به طور متوسط بیست دقیقه ماشین‌سواری را پوشش می‌دهند (وارثی و رنجبر، ۱۳۹۳: ۲۶۳).

فضای سبز و شاخص سلامتی

کیفیت فضایی مناسب و توزیع جغرافیایی مطلوب پارک‌ها، بسیاری از بیماری‌های جسمی و روحی شهروندان را کاهش می‌دهد و باعث افزایش سطح شادی و نشاط روانی شهروندان می‌شود (اکبریان، ۱۳۸۹: ۴). فضاهای سبز شهری، مهم‌ترین سیستم پشتیبان عناصر طبیعی و سازوکارهای زیستی در سطح شهرها است که با خدمات اکوسیستمی خود نقش مهمی در کاهش اثرات محیط مصنوع شهر بر عهده دارد. فضاهای سبز شهری، از موضوعات اساسی در رقابت-پذیری شهری و افزایش زیست‌پذیری و از ملزومات مهم در تحقق شهر سالم است. با ورود تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و فضای مجازی، تعاملات اجتماعی شهروندان نیز کاهش یافته است. علاقه جهانی به ساخت محیط زندگی با کیفیت بالا و بهبود سلامت جسمی و روانی ساکنان افزایش یافته است (Zhang, 2021). در چند دهه اخیر حفظ و احیای عملکردهای بوم‌شناختی و محیط‌زیستی فضای سبز شهری به اصول اساسی توسعه پایدار شهری تبدیل شده است. تغییر توجه برنامه‌ریزان فضای سبز شهری از کمیت به کیفیت، نیاز مبرم به مطالعه و شناخت شبکه کلان فضای سبز شهری به عنوان یک سیستم را بیش‌ازپیش آشکار می‌سازد (Zhou & Wang, 2011)؛ به نقل از رضانی مهریان، ۱۴۰۱: ۸۴). منافع و ارزش پارک‌ها و فضاهای سبز به خوبی قابل‌درک می‌باشند و به شکل روزافزونی به عنوان چالشی برای سلامتی انسان مورد توجه قرار می‌گیرند (Sister et al., 2010). فضاهای سبز با کیفیت بالا، می‌توانند شیوه زندگی سالم و لذت‌بردن را برای مردم به همراه بیاورند و طراحی و ساخت آنها، عنصری کلیدی برنامه‌ریزی شهری، در جستجوی جوامع سالم و شهرهای پایدار است. فضاهای سبز نیز برای سلامت روان اهمیت دارد. دسترسی به فضاهای سبز می‌تواند نابرابری‌های سلامتی، بهبود بهزیستی و کمک به درمان بیماری‌های روانی را کاهش دهد. برخی از تحلیل‌ها نشان می‌دهد که فعالیت بدنی در یک محیط طبیعی می‌تواند به اصلاح افسردگی خفیف و کاهش شاخص‌های استرس فیزیولوژیکی کمک کند. در اساسنامه سازمان جهانی بهداشت (۱۹۴۸) سلامت حالتی از رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی تعریف شده است که تنها شامل فقدان بیماری و معلولیت نیست. برای تبیین رابطه میان سلامتی و کل محیط (زیست‌شناختی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی) مدل‌های توصیفی و تعاملی گوناگونی به وجود آمده‌اند. یکی از مدل‌هایی که به صراحت در ادبیات سازمان بهداشت جهانی مورد استناد قرار گرفته است، پیوند میان عوامل تعیین‌کننده سلامتی را به صورت ذیل نشان می‌دهد.

سازمان بهداشت جهانی (WHO) مفهوم «شهر سالم» را در اوایل سال ۱۹۸۴ در کنفرانس بهداشت تورنتو مطرح کرد. بر اساس این کنفرانس، یک شهر سالم باید از ترکیبی از ازدحام و تراکم سالم، محیط سالم و اجتماع سالم باشد و باید بتواند به طور مداوم محیط را بهبود بخشد، منابع جامعه را توسعه دهد، در نتیجه ساکنان شهری بتوانند از یکدیگر حمایت کنند.

شکل ۱. شاخص‌های سلامتی، منبع: (شبعه و راستگوی، ۱۳۹۲: ۴)

مردم عموماً برای آرامش دنبال فضاهای سبز هستند. مطالعات نشان می‌دهد که فعالیت‌های فیزیکی در فضاهای طبیعی و سبز، تأثیر مثبتی در سلامت روحی و جسمی شهروندان دارند (Reklaitiene, 2014).

فضای سبز و شاخص اجتماعی

افزایش شتاب زندگی مدرن شهری و فرهنگ «بی تفاوتی مدنی» شهرنشینان، منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان با یکدیگر و غفلت از اهمیت فضای عمومی، بسترساز برای این تعاملات اجتماعی شده است. بطوریکه امروزه در شهرها، به‌ویژه در مادرشهرها ارتباط مستقیم با محیط طبیعی قطع شده است (Norberg-Schulz, 1980). ورود مردم به فضاهای سبز عمومی، امکان و بستر فعالیت‌های اجتماعی بدون برنامه‌ریزی را برای آن‌ها ایجاد می‌کند. این تعاملات اجتماعی نیز بر کاهش استرس عمومی افراد تأثیر دارد (Krekel, 2016). توسعه پایدار رویکردی جامع به ارتقای کیفیت زندگی انسان‌ها برای تحقق رفاه اقتصادی، اجتماعی و محیطی سکونتگاه‌های انسانی است. در این میان فضاهای سبز شهری، در هر دو حوزه اکولوژیکی و اجتماعی سهم مهمی دارند. پارک‌ها به‌عنوان یکی فضای عمومی، نقش اصلی را در افزایش تعاملات دارند. فضاهای سبز شهری و پارک‌ها نه تنها باعث رفع خستگی روحی و روانی شهروندان می‌شود؛ بلکه سبب تقویت تعاملات اجتماعی و ارتقاء سطح کیفی فعالیت‌های روزمره آنها نیز می‌گردد (اکبریان، ۱۳۸۹: ۴). بر اساس هرم نیازهای انسانی مازلو، احساس تعلق از نیازهای اساسی هر انسانی می‌باشد. وجود پارک‌ها در سطح مناطق باعث ارتباط شهروندان با یکدیگر می‌شود و دایره شناخت افراد وسیع‌تر شده و نتیجتاً حس مکان و حس تعلق خاطر به شهر و محله بیشتر خواهد شد و خالاهای عاطفی شهروندان نیز که از آسیب‌های اجتماعی عصر حاضر می‌باشد، نیز از بین خواهد رفت و نشاط جمعی شهروندان حاصل خواهد شد.

محیط‌های سکونتی

سطح وسیعی از بافت ساخته شده شهرها (توده) به کاربری مسکونی اختصاص دارد و با توجه با ارزش افزوده بالای آن بر میزان آن اضافه می‌شود. متأسفانه فضاهای پیشنهادی جهت احداث فضاهای سبز شهری در طرح‌های جامع شهری، به نفع سایر کاربری‌های انتفاعی از جمله کاربری مسکونی تغییر کاربری می‌دهند و سبزی‌نگی شهرها در طول گذشت زمان کمتر می‌شود. از طرف دیگر، کیفیت مسکن نیز قربانی کمیت آن شده و آرامش و نشاط ساکنین در داخل خانه‌ها نیز دچار افول گردیده است.

کیفیت مسکن، منعکس‌کننده پویایی جامعه و توسعه اقتصادی، درجه شهرگرایی، سطح رفاه و سبک زندگی مردم یک کشور است. به طور خلاصه، معیارهای کیفیت مسکن شامل وضعیت فیزیکی مسکن و محیط فیزیکی و ویژگی‌های

ساکنین است (Streimikiene, 2015). فرم مسکن امروزی شهرها (آپارتمان‌نشینی) خاصیت منزوی بودن را برای ساکنین به ارمغان آورده است. کوچک بودن متراژ مسکن، طراحی نامناسب خانه‌ها، سایه‌اندازی ساختمان‌ها و عدم نورگیری کافی داخل خانه‌ها، کم‌بودن میزان فضای باز خانه‌ها، عدم رویت افق آسمان که نقش زیادی در کاهش استرس دارد، جملگی باعث دفع انسان از محیط مسکونی می‌شود. در آن طرف انسان برای رهایی خود از معضلات آپارتمان‌نشینی، به فضاهای سبز و پارک‌ها برای تمدد اعصاب و رسیدن به آرامش و شارژ روحی و روانی پناه می‌برد. همچنین برای دیدن دوستان و هم‌محلله‌ای‌های خود و معاشرت با دوستان که از فطرت اجتماعی بودن انسان می‌باشد، باعث برقراری رابطه اجتماعی در پارک‌ها می‌شود و حس تعلق مکان و دایره شناخت اجتماعی ساکنان از این طریق افزایش پیدا می‌کند. رابطه متقابل اجتماعی برای پاسخ به نیازهای انسان به پیوندجویی و احساس تعلق به مکان، یک ضرورت محسوب می‌شود. فعالیت‌هایی مانند تعامل با دیگران، مشاهده فعالیت‌های مردم با ایجاد زمینه‌های اجتماع‌پذیری، به رشد فردی انسان کمک می‌کنند (لنگ، ۱۳۸۳). در جدول ۱، شاخص‌ها و متغیرهای مورد سنجش از نظر نظریه‌پردازان آورده شده است.

جدول ۱. مولفه‌های سلامتی - اجتماعی و جاذبه و دافعه پارک‌ها

شاخص	متغیر	مأخذ
سلامتی	کاهش استرس	Yu et al.,2022; Krekel,2016
	ورزش کردن در پارک	Zhang, 2021
	شفابخشی منظر طبیعی	وارثی و رنجبر، ۱۳۹۴
اجتماعی	ارتقای سلامت جسمی - روحی	Kaplan, 1992
	محیطی مطلوب برای تربیت کودکان/ تعاملات اجتماعی/ حفظ آسایش	Reklaitiene, 2014
	سرمايه اجتماعی و اعتلای کیفیت زندگی	مصلحی، ۱۳۹۴
جاذبه پارک‌ها	حس تعلق مکانی/ رشد فردی/ اجتماع‌پذیری	Balram, 2005;
	فعالیت‌های اجتماعی پارک	اکبریان، ۱۳۸۹
	زیبایی پارک‌ها	Samsudin,2022
دافعه مسکونی	ارزش تفریحی پارک	لنگ، ۱۳۸۳
	تلطیف هوا/ تفرج/استراحت	Krekel,2016
	تراکم بالا/ آلودگی صوتی و هوایی	زیاری و همکاران، ۱۳۹۱؛ قربانی، ۱۳۸۶
محیط مسکونی	تضعیف کمیت و کیفیت مسکن/ مساحت کم مسکن/	قربانی، ۱۳۸۶
	افزایش استرس در شهر	زیاری، ۱۳۹۱
		Lancet, 2020; Zhang, 2021
		۱۳۹۱
		رئیس، ۱۴۰۰
		Yang et al., 2018

شکل ۲. مدل نظری تحقیق

روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی و تحلیلی می‌باشد و ماهیت آن کاربردی می‌باشد. رویکرد تحقیق، کیفی و کمی می‌باشد. ابزار مطالعه شامل مطالعات اسنادی - کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی و تکمیل پرسش‌نامه می‌باشد. جامعه آماری تحقیق، پارک‌های منطقه‌ای شهر تبریز می‌باشد. بر اساس اطلاعات گرفته از سازمان سیما و منظر شهرداری کلان‌شهر تبریز، در شهر تبریز ۱۳۲ پارک وجود دارد که از این میان ۴۵ پارک همسایه‌ای، ۵۲ پارک محله‌ای، ۲۵ پارک ناحیه‌ای، ۶ پارک منطقه‌ای و ۴ پارک شهری می‌باشد. یعنی جامعه آماری مقاله حاضر ۶ پارک منطقه‌ای می‌باشد. پارک منطقه‌ای انتخاب شده شامل پارک باغمیشه در شمال شرق شهر، پارک ائل‌گولی در جنوب شرق، پارک ارم در شمال غربی، پارک مشروطه در جنوب غربی، پارک طوبی و پارک گلستان می‌باشند که به صورت هدف‌مند انتخاب گردیدند. نوع پرسش‌نامه، پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد که از میان مراجعه‌کنندگان به پارک‌های مورد مطالعه تکمیل شدند. بر اساس آخرین آمار، جمعیت شهر تبریز نزدیک ۲ میلیون نفر می‌باشد. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در صورتی که این تعداد با مراجعین به پارک‌های شهر تبریز در نظر گرفته شود، با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه (n) برابر با ۳۲۲ نفر برآورد می‌شود که برای افزایش سطح اطمینان، تعداد پرسش‌نامه‌ها به ۳۶۰ مورد افزایش یافت. پرسش‌نامه‌ها به صورت نمونه‌گیری احتمالی ساده و طبقه‌بندی شده سهمیه‌ای در پارک‌های شش‌گانه مورد مطالعه توزیع گردیدند. در سطح شهر تبریز ۶ پارک منطقه‌ای وجود دارد که نمونه‌ها موردی مطالعه حاضر هم ۶ پارک منطقه‌ای می‌باشد. جدول ۲، مشخصات پارک‌های شهر تبریز را نشان می‌دهد.

جدول ۲. مشخصات پارک‌های شهر تبریز

نوع پارک	تعداد	میانگین مساحت	کل مساحت	درصد تعداد	درصد مساحت
همسایگی	۴۵	۲۸۲۰	۱۲۶۷۸۹	۳	۴
محل‌های	۵۲	۹۹۷۰	۵۱۸۳۷۷	۴/۶	۱۵/۴
ناحیه‌ای	۲۵	۲۹۴۶۰	۷۳۶۵۱۸	۱۹	۲۱/۶
منطقه‌ای	۶	۵۵۳۴۰	۳۳۲۰۲۱	۳۹/۴	۱۰
پارک‌شهری	۴	۴۱۰۰۰۰	۱۶۴۰۰۰۰	۳۴	۴۹
جمع	۱۳۲	۵۰۷۵۹۰	۳۳۵۰۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع: (سازمان سیما و منظر شهرداری تبریز، ۱۳۹۸)

در تجزیه و تحلیل اطلاعات، از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. میزان پایایی متغیرهای پرسش‌نامه‌ها از طریق کرونباخ محاسبه گردید و نمره تمامی مؤلفه‌ها، بیشتر از ۰/۷ می‌باشد و نشان از پایایی مطلوب آن است. همچنین از روایی محتوایی بالتز و باسل^۱، برای روایی سؤالات پرسش‌نامه‌ها استفاده شده است که عدد به‌دست‌آمده برای تمامی سؤالات (گوپه‌ها)، بالای ۰/۷۹ (مناسب) می‌باشد. همچنین از آزمون‌های آماری آنالیز واریانس یک‌طرفه برای ارزیابی برای مقایسه میزان تفاوت متغیرها و از آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه‌های زوجی متغیرهای شاخص‌های دافعه محیط‌های مسکونی و جاذبه‌های پارک‌ها استفاده شده است.

یافته‌ها

در ادامه اطلاعات گردآوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. تحلیل‌ها در دو قسمت آمار توصیفی و آمار استنباطی ارائه شده است. در قسمت آمار توصیفی، توصیفی کلی از متغیرهای تحقیق انجام‌گرفته و در قسمت آمار استنباطی، ابتدا توزیع نمرات متغیرها بررسی شده و پس از آن به آزمون متفاوت بودن وضعیت شاخص‌های سلامتی و اجتماعی در پارک‌های مورد مطالعه پرداخته می‌شود.

بر اساس خروجی پرسش‌نامه‌ها، از کل نمونه‌های مورد بررسی، ۵۰/۸ درصد زن و ۴۹/۲ درصد مرد هستند. از نظر تحصیلات نیز، ۱۶/۷ درصد خواندن و نوشتن، ۱۰ درصد زیر دیپلم، ۲۱/۷ درصد دیپلم، ۱۱/۷ درصد فوق‌دیپلم، ۲۷/۵ درصد لیسانس و ۱۲/۵ درصد فوق‌لیسانس و بالاتر داشتند. همچنین شغل ۱۷/۵ درصد خانه‌دار، ۲۷/۵ درصد آزاد، ۹/۲ درصد دانشجو، ۳۸/۳ درصد کارمند، ۵/۸ درصد کارگر و ۱/۷ درصد بازنشسته می‌باشد.

توزیع فراوانی هدف از رفتن به پارک

برای متغیر هدف از رفتن به پارک، فراوانی و درصد آن محاسبه شده است. از کل نمونه مورد بررسی، هدف از رفتن به پارک در ۴۵/۸ درصد تفریح، در ۱۶/۷ درصد ورزش، در ۲۰/۸ درصد دیدار دوستان و در ۱۶/۷ درصد رفع خستگی است. (جدول ۳)

جدول ۳. توزیع فراوانی هدف از رفتن به پارک

هدف از رفتن به پارک	فراوانی	درصد	درصد معتبر
تفریح	۱۶۵	۴۵/۸	۴۵/۸
ورزش	۶۰	۱۶/۷	۱۶/۷
دیدار دوستان	۷۵	۲۰/۸	۲۰/۸
رفع خستگی	۶۰	۱۶/۷	۱۶/۷
کل	۳۶۰	۱۰۰	۱۰۰

شاخص‌های ترکیبی توصیفی

برای شاخص‌های ترکیبی توصیفی سلامتی جسمی، روابط اجتماعی، میزان استفاده از پارک، دسترسی به امکانات پارک، جاذبه‌های پارک، ایجاد آرامش و احساسات مثبت و دافعه محل سکونت، میانگین، میانه، انحراف معیار و ماکزیمم و مینیمم محاسبه شده است. (جدول ۴)

جدول ۴. وضعیت شاخص‌های ترکیبی توصیفی پارک‌های مورد مطالعه

متغیر	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	مینیمم	ماکزیمم
سلامتی جسمی	۳۶۰	۳/۸۸۰۶	۳/۸۸۸۹	۰/۶۰۹۴۶	۱/۸۹	۵
روابط اجتماعی	۳۶۰	۲/۸۰۹۴	۲/۶۸۷۵	۰/۹۰۷۱۶	۱	۵
میزان استفاده از پارک	۳۶۰	۳/۹۲۱۴	۳/۸۵۷۱	۰/۶۵۳۷۰	۲/۴۳	۵
دسترسی به امکانات پارک	۳۶۰	۳/۴۸۸۹	۳/۶۶۶۷	۰/۷۸۹۶۸	۱/۳۳	۵
جاذبه‌های پارک	۳۶۰	۳/۹۴۶۷	۳/۹۰۰۰	۰/۵۵۹۵۵	۲/۸۰	۵
ایجاد آرامش و احساسات مثبت	۳۶۰	۳/۹۸۳۳	۴/۰۰۰۰	۰/۶۳۸۹۲	۲/۱۷	۵
دافعه محل سکونت	۳۶۰	۳/۰۷۹۸	۳/۱۴۲۹	۰/۷۸۳۷۳	۱	۵

بر اساس جدول ۴ که وضعیت شاخص‌های ترکیبی توصیفی پارک‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد، بیشترین میانگین با امتیاز ۳/۹۲ به میزان استفاده از پارک اختصاص دارد و کمترین میانگین هم به روابط اجتماعی با امتیاز ۲/۸۰ مربوط می‌باشد.

بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرها

برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شده است. فرض صفر در این آزمون نرمال بودن توزیع متغیر است. اگر سطح معنی‌داری آزمون بزرگ‌تر از ۰/۰۵ باشد؛ فرض صفر تأیید می‌شود و توزیع متغیر مورد نظر نرمال می‌باشد. با توجه به سطوح معنی‌داری به دست آمده نتیجه گرفته می‌شود که تمام متغیرها دارای توزیع نرمال می‌باشند (سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵). جدول ۵.

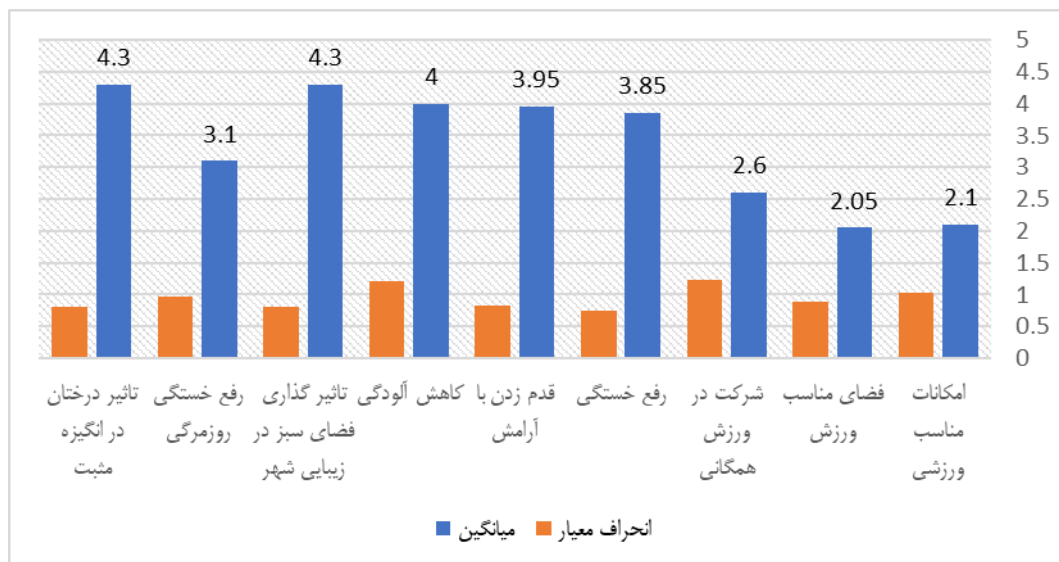
جدول ۵. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

شاخص	تعداد	آماره Z کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معنی‌داری
سلامتی جسمی	۳۶۰	۰/۸۹۷	۰/۴۲۲
روابط اجتماعی	۳۶۰	۰/۹۲۵	۰/۳۵۹
میزان استفاده از پارک	۳۶۰	۰/۸۹۴	۰/۴۰۱
دسترسی به امکانات	۳۶۰	۱/۳۴۱	۰/۰۵۵
جاذبه‌های پارک	۳۶۰	۱/۱۸۶	۰/۱۲۰
ایجاد آرامش و احساسات مثبت	۳۶۰	۰/۸۴۴	۰/۴۷۴
دافعه محل سکونت	۳۶۰	۰/۹۲۹	۰/۳۵۴

بررسی شاخص‌های سلامتی در پارک‌ها

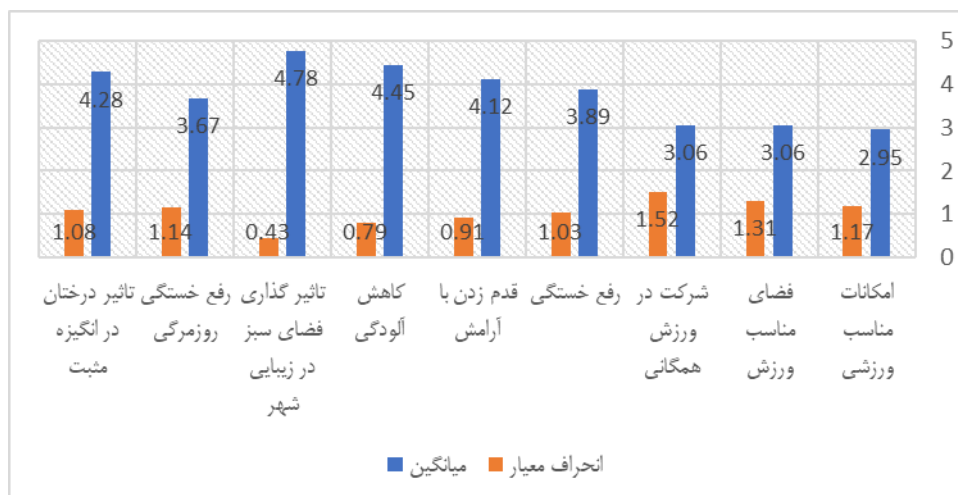
در زمینه بررسی رابطه تأثیر پارک‌های منطقه‌ای بر سلامت افراد از پرسش‌شوندگان درخواست شده است که به سوالات (گویه‌ها) مطرح شده بر اساس طیف پنج‌قسمتی لیکرت جواب بدهند. متغیرهای شاخص سلامتی، ۹ گویه (سؤال) می‌باشد.

بر اساس خروجی حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها، در مورد پارک باغ‌میشه اکثریت پرسش‌شوندگان معتقد هستند که این پارک امکانات و فضای مناسب ورزش کردن ندارد و به‌منظور شرکت در ورزش‌های همگانی (عمومی) به این پارک مراجعه نمی‌کنند. در مورد اینکه پارک محل مناسب رفع خستگی است، تعداد موافقین اندکی بیشتر از مخالفین هستند و میانگین ۳/۳۶ است و پرسش‌شوندگان موافق هستند که درختان در ایجاد انگیزه مثبت در افراد تأثیر دارند و همچنین موافق هستند که پارک‌ها در کاهش آلودگی هوا و بهبود منظر شهری تأثیرگذار هستند. مطالعات میدانی نشان می‌دهد که در این پارک، امکانات ورزشی در وضعیت مناسبی قرار ندارند و امتیاز متغیرهایی که مربوط به ورزش کردن در پارک می‌باشد در سطح پایینی قرار دارد. دور بودن این پارک از هسته‌های جمعیتی و دسترسی نامناسب آن باعث شده که به مقوله ورزش عمومی و تأمین فضاهای ورزشی که نقش زیادی در تأمین سلامت شهروندان دارند؛ توجهی نشود.

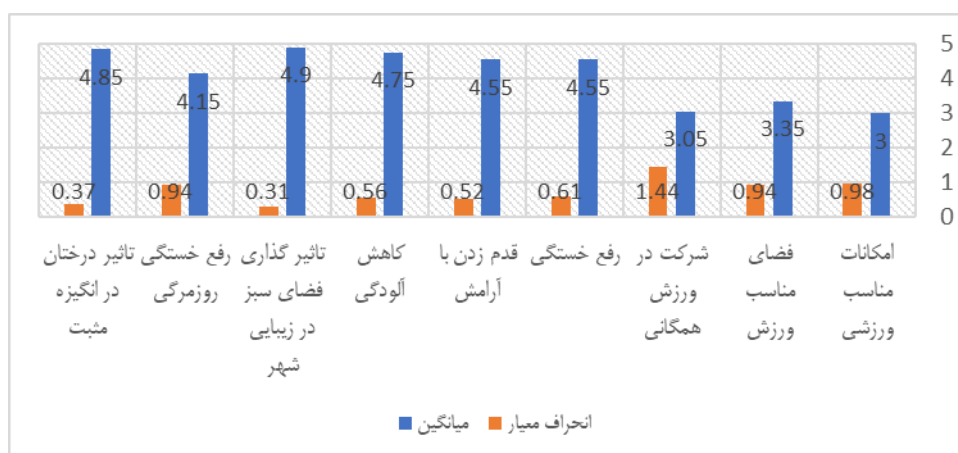
شکل ۳. شاخص‌های سلامت در پارک باغ‌میشه

بر اساس تحلیل نتایج پرسش‌نامه‌ها، وضعیت متغیرهای سلامت با میانگین ۳/۳۸ در پارک ائل گوئی در سطح مطلوبی نسبت به سایر پارک‌ها قرار دارد. در داخل پارک ائل گوئی هر چند که فضاهای ورزشی وجود دارد؛ اما اکثر این فضاها به بخش خصوصی واگذار شده است و شهروندان معمولی نمی‌توانند از آن استفاده کنند و در اختیار طبقه مرفه جامعه شهری قرار گرفته است. به این دلیل میزان تأثیر متغیرهای مربوط به ورزش در سطح متوسط و پایینی قرار دارند. همچنین کمیت و کیفیت فضاهای ورزشی داخل پارک نیاز دچار مشکل اساسی است و فضاهایی برای ورزش دسته‌جمعی در این پارک وجود ندارد.

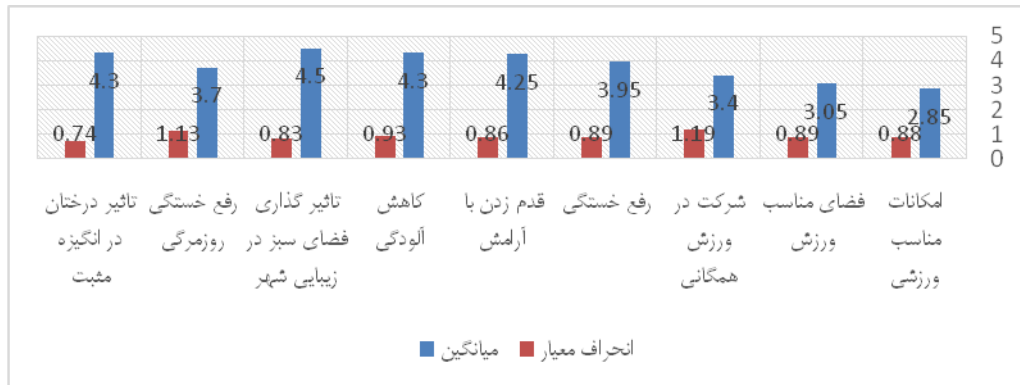
شکل ۴. شاخص‌های سلامت در پارک ائل گولی

پارک طوبی که در گرّه اجتماعی و ترافیکی شهر و همچنین در بافت مترکم شهری (محدوده آبرسان) قرار گرفته است، با دسترسی آسان، از جایگاه ویژه‌ای در ارتقای شاخص‌های سلامتی برخوردار است. میانگین امتیاز این پارک ۴/۱۰ است که نشان از تأثیر مثبت آن در فعالیت‌های سلامتی و ورزشی شهروندان به سبب درهم‌تنیدگی با بافت مترکم اطراف خود دارد. تردد و ازدحام در پیاده‌روهای اطراف آن باعث مکث و استفاده عابران پیاده جهت استراحت در آن شده و فضای استراحت و دنجی برای آنان به ارمغان می‌آورد.

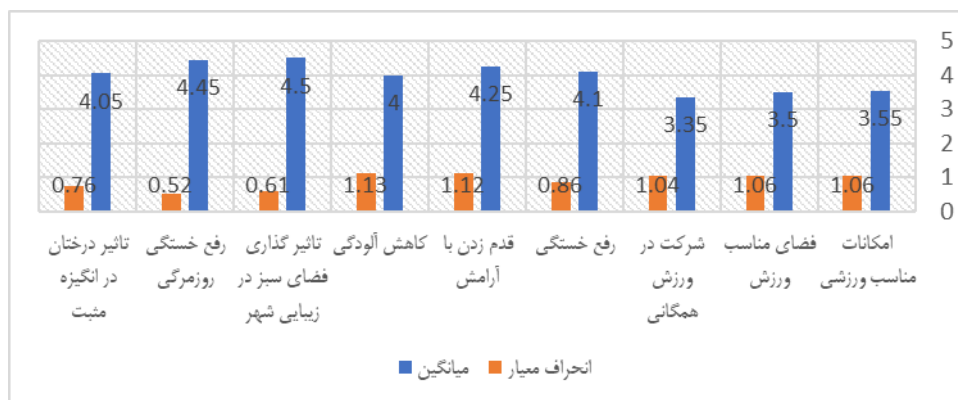
شکل ۵. شاخص‌های سلامت در پارک طوبی

بر اساس نظر مراجعه‌کنندگان، پارک مشروطه دارای امکانات مناسب ورزشی نمی‌باشد. سایر گزینه‌ها با داشتن میانگین نزدیک به ۴ و بیشتر از ۴ نشانگر موافقت پرسش‌شوندگان با گزاره‌های عنوان شده است. سطح رضایت شهروندان از وضعیت فضاهای ورزشی در این پارک نیز مثل سایر پارک‌ها زیاد مناسب نمی‌باشد. اما قرارگیری پارک در ارتفاع مناسب و بر روی تپه، باعث افزایش زیبایی شهری در اطراف خود شده است و محرک اصلی در جذب شهروندان می‌باشد. دیدی طبیعی لذت‌بخشی در منظر دید ساکنان اطراف وجود دارد. میانگین شاخص سلامت در این پارک ۳/۸۱ می‌باشد که بیانگر تأثیر متوسط آن در ارتقای سلامت مراجعه‌کنندگان به پارک دارد.

شکل ۶. شاخص‌های سلامت در پارک مشروطه

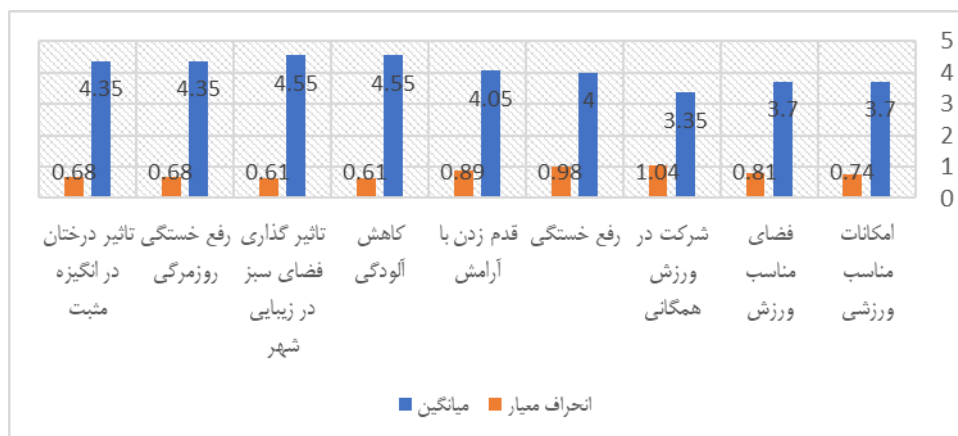
پارک بعدی مورد مطالعه، پارک ارم می‌باشد. این پارک در ارتفاعات شمال غربی شهر و در دامنه‌های کوه عینالی با شیب مایلی قرار گرفته است. بر خلاف سایر پارک‌ها، فضاهای ورزشی داخل پارک که تأثیر زیادی در ارتقای شاخص‌های سلامت دارد در این پارک مناسب می‌باشد. پارک ارم در داخل بافت مسکونی متراکم شهرک ارم قرار گرفته است و به‌عنوان یک پارک طبیعی مورد استفاده ساکنین قرار گرفته است. تراکم بالای جمعیتی در دامنه شعاع آن، دسترسی مناسب، قرارگیری در دامنه کوه و امکانات داخلی آن باعث افزایش تأثیر آن در مولفه‌های سلامتی شهروندان شده است. میانگین شاخص ترکیبی سلامت در این پارک برابر ۳/۹۷ است که بیانگر تأثیر مثبت آن در سطح سلامت مراجعه‌کنندگان دارد.

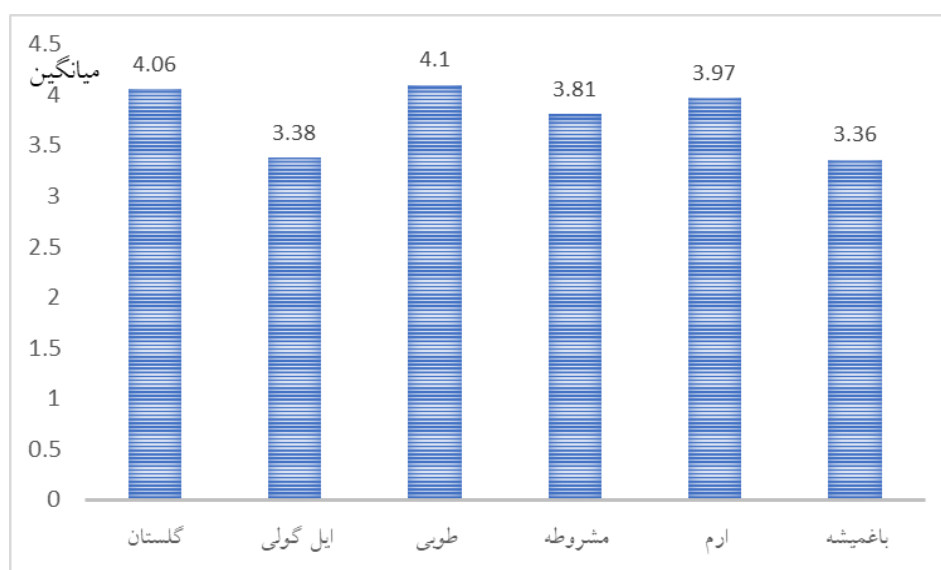
شکل ۷. شاخص‌های سلامت در پارک ارم

پارک گلستان که در بافت تاریخی قرار گرفته است، قبلاً قبرستان گجیل بود که در سال ۱۳۰۷ به پارک تبدیل گردید. از نظر فعالیت‌های ورزشی و داشتن دستگاه‌های ورزشی در وضعیت قابل قبولی قرار گرفته است. میزان ساعات استفاده-کنندگان از این پارک نسبت به سایر پارک‌ها بیشتر است. وجود پوشش گیاهی و درختان بلند، فواره آب داخل پارک، نزدیک به مترو، باعث جذب شهروندان و عابران به این مکان (پارک) می‌شود. این پارک به‌مثابه نرم - فضا در قبال سخت فضای اطراف خود که تمام توده و ساختمان است، مورد توجه شهروندان قرار می‌گیرد و بر جذابیت آن افزوده می‌شود. میانگین شاخص سلامتی در این پارک برابر با ۴/۰۴ می‌باشد که نسب به سایر پارک‌ها در وضعیت مطلوب‌تری قرار گرفته است. به‌طور کلی، باتوجه به پاسخ‌های دریافتی از مراجعین، اکثر افراد موافق تأثیر مثبت پارک‌ها در زمینه‌های مطرح شده سلامتی می‌باشد.

شکل ۸. شاخص‌های سلامت در پارک گلستان

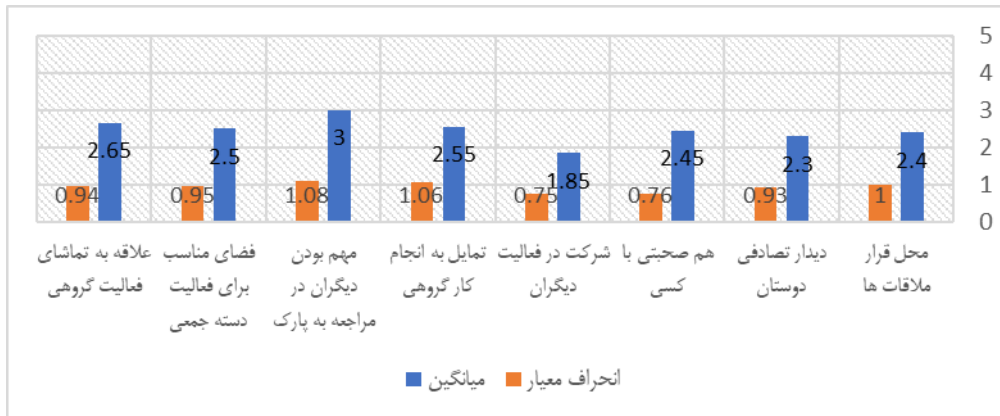
شکل ۹. مقایسه شاخص‌های سلامت در پارک‌های مورد مطالعه

در شکل ۶ مقایسه شاخص‌های سلامت در پارک‌های مورد مطالعه نشان داده شده است که بر اساس آن، بیشترین میانگین شاخص سلامت به پارک گلستان و کمترین میانگین شاخص ترکیبی نیز به پارک ایل گولی اختصاص دارد.

بررسی شاخص‌های اجتماعی در پارک‌ها

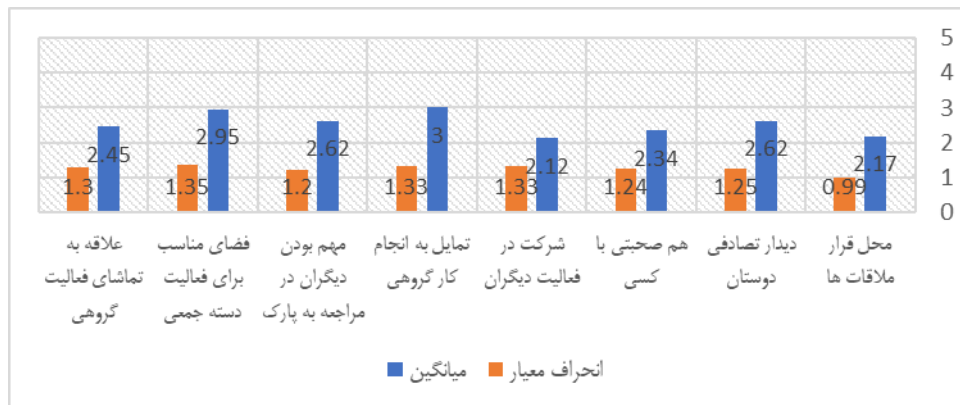
بررسی نقش پارک‌های منطقه‌ای به عنوان مکانی برای تعاملات اجتماعی و فعالیت‌های جمعی، از دیگر اهداف این تحقیق بود که در این راستا، جنبه تأثیر روابط اجتماعی در سطح پارک‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. بدین منظور از مراجعه‌کنندگان خواسته شده است که موافقت یا مخالفت خود را با ۸ متغیر عنوان شده در قالب طیف پنج‌قسمتی لیکرت اعلام کنند. نمودارهای زیر بعد از نمره‌دهی به گزینه‌های طیف و محاسبه میانگین جواب‌ها ترسیم شده‌اند. همچنین انحراف معیار به منظور نمایان ساختن پراکندگی جواب‌ها از میانگین محاسبه شده‌اند. اولین پارک مورد مطالعه جهت ارزیابی وضعیت شاخص‌های اجتماعی، پارک باغمیشه است. این پارک منطقه‌ای به دلیل عدم قرارگیری در مرکز ثقل جمعیتی و ناپیوندی با محلات اطراف، مراجعه‌کننده کمتری دارد و تمامی متغیرهای مطرح شده در این پارک دارای میانگین کمتر از ۳ می‌باشند که نشان از عدم موافقت اکثریت با سؤالات عنوان شده است. این امر، نشان از جایگاه پایین

این پارک در فعالیت‌ها و روابط اجتماعی می‌باشد. در این پارک شهروندان، مخالف با شرکت در فعالیت‌های دیگران هستند و این گزینه کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است.

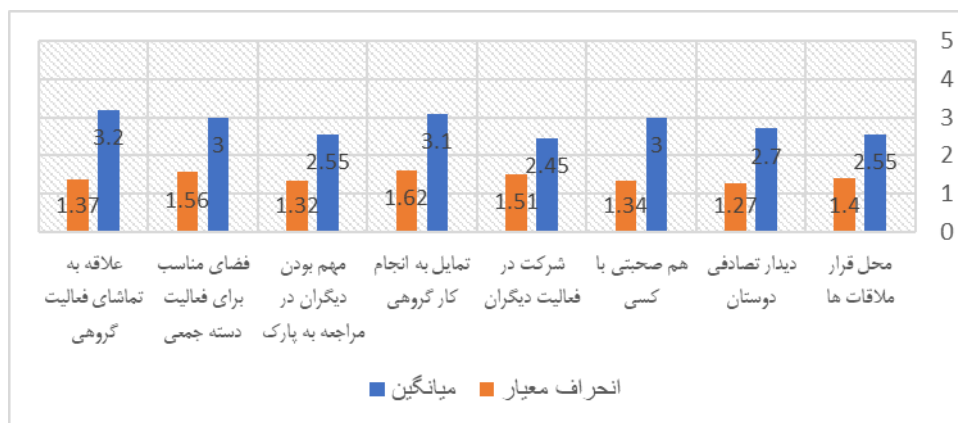
شکل ۱۰. شاخص‌های اجتماعی در پارک باغمیشه

پارک بعدی، پارک ائل‌گولی می‌باشد. بر خلاف شاخص سلامتی که وضعیت بهتری از نظر شاخص‌های سلامتی داشتند، جایگاه شاخص‌های اجتماعی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. در پارک ائل‌گولی نیز وضعیت متغیرهای اجتماعی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند که ناشی از روحیه انزواطلبی شهروندان تبریزی و عدم رغبت به اختلاط و تعاملات اجتماعی و تمایل به روحیه فردگرایی آنان می‌باشند. بررسی میانگین متغیرها، در این پارک نشان می‌دهد که متغیر محل قرار ملاقات‌ها با امتیاز ۲/۱۷ در کمترین سطح و متغیر تمایل گروهی با میانگین ۳ در رتبه اول قرار گرفته است. دور بودن پارک از مرکز و بافت پر شهر باعث شده که شهروندان قرار ملاقات‌های خود را در این پارک قرار ندهند.

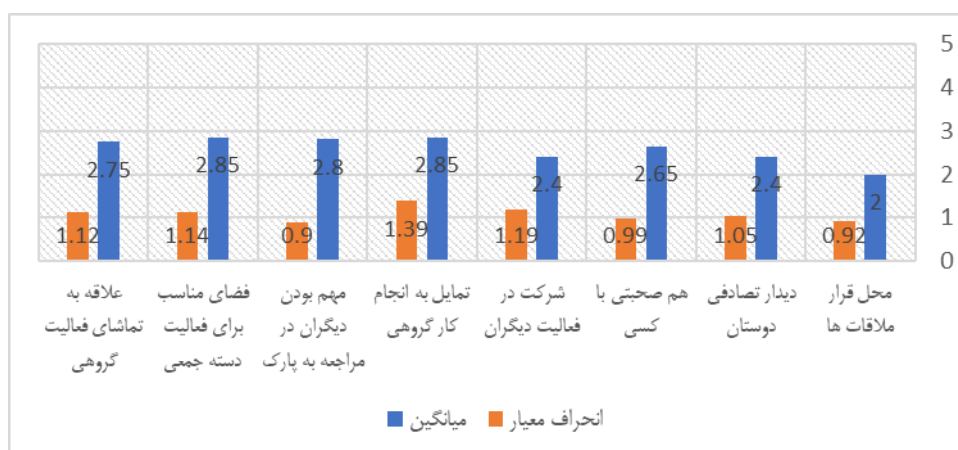
شکل ۱۱. شاخص‌های اجتماعی در پارک ائل‌گولی

در پارک طوبی که در مرکز سیر جریانات شهری قرار گرفته است وضعیت شاخص‌های اجتماعی نسبتاً متوسط است هر چند که از وضعیت آرمانی فاصله دارد. در این میان علاقه به تماشای فعالیت گروهی با امتیاز ۳/۲ در صدر عوامل و شرکت در فعالیت دیگران با امتیاز ۲/۴۵ در رتبه آخر قرار گرفته است. باتوجه به عملکرد منطقه‌ای پارک‌های منطقه‌ای و عدم شناخت مراجعه‌کنندگان از یکدیگر (برخلاف پارک‌های محله‌ای که دایره شناخت مراجعه‌کنندگان خیلی بیشتر است) میانگین مولفه‌های اجتماعی پارک‌ها در سطح پایینی قرار دارند.

شکل ۱۲. شاخص‌های اجتماعی در پارک طوبی

در پارک مشروطه نیز تمامی گزینه‌های دارای میانگین کمتر از ۳ می‌باشد و گزینه استفاده از این پارک به‌عنوان محل قرار ملاقات‌ها دارای میانگین ۲ است که نشان از وضعیت بسیار نامطلوب این پارک از نظر شاخص‌های اجتماعی دارد. امنیت پایین این پارک و ناامن بودن آن باعث استفاده کمتر شهروندان از این پارک شده است. نزدیکی به ترمینال همچنین وضعیت نامناسب بافت اجتماعی محلات اطراف این پارک، باعث کاهش سطح مولفه‌های اجتماعی در این پارک شده است.

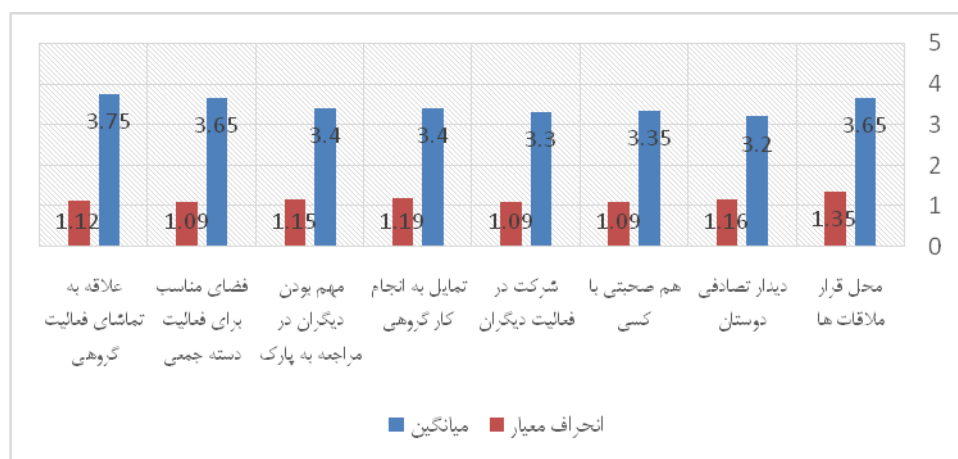
شکل ۱۳. شاخص‌های اجتماعی در پارک مشروطه

در پارک ارم به دلیل قرارگیری آن در داخل منطقه مسکونی و شناخت بیشتر مردم از همدیگر، وضعیت شاخص‌های اجتماعی نسبتاً مناسب می‌باشد. هم صحبتی با دیگران و محل قرار ملاقات با امتیاز ۳ نسبت با سایر گزینه‌ها در صدر عوامل مؤثر علت مراجعه با پارک از جانب شهروندان انتخاب شده است.

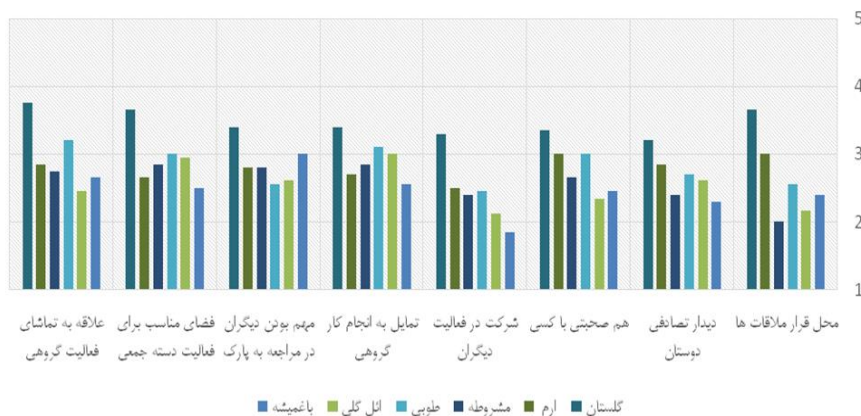
شکل ۱۴. شاخص‌های اجتماعی در پارک ارم

پارک گلستان در میان پارک‌های مورد مطالعه تنها پارکی است که شاخص‌های اجتماعی در آن دارای میانگین بالای ۳ می‌باشد. هرچند بالا بودن انحراف معیار نشان‌دهنده وجود مخالفین در این پارک نیز می‌باشد، اما اکثریت با گویه‌های مطرح شده در زمینه ارزیابی شاخص‌های اجتماعی مطرح شده موافق هستند. علاقه به تماشای گروهی با امتیاز ۳/۷۵ در رتبه اول و متغیر دیدار تصادفی دوستان با امتیاز ۳/۲ در رتبه آخر از نظر دلیل مراجعه به پارک از جانب شهروندان عنوان شده است با توجه به قرارگیری پارک گلستان در داخل بافت مرکزی شهر و بالا بودن هویت اجتماعی آن، علاقه و حس تعلق خاطر مردم به این پارک باعث شده که این پارک از نظر مولفه‌های اجتماعی نسبت به سایر پارک‌ها، اجتماعی‌ترین پارک معرفی شود.

شکل ۱۵. شاخص‌های اجتماعی در پارک گلستان

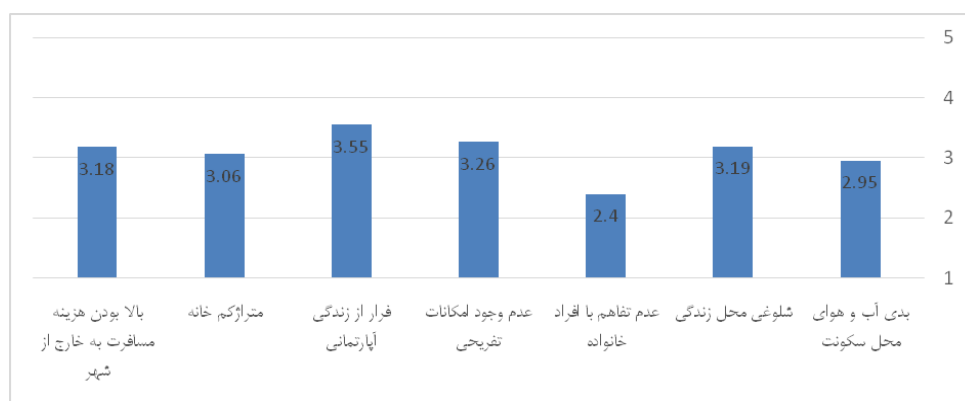
تفاوت امتیازهای متغیرها در پارک‌های مختلف را می‌توان ناشی از ظرفیت‌های موجود در پارک‌ها که به منظور انجام فعالیت‌های اجتماعی ارائه می‌دهند؛ دانست. در این زمینه، پارک گلستان اجتماعی‌ترین پارک و پارک باغ‌میشه غیراجتماعی‌ترین پارک می‌باشد.

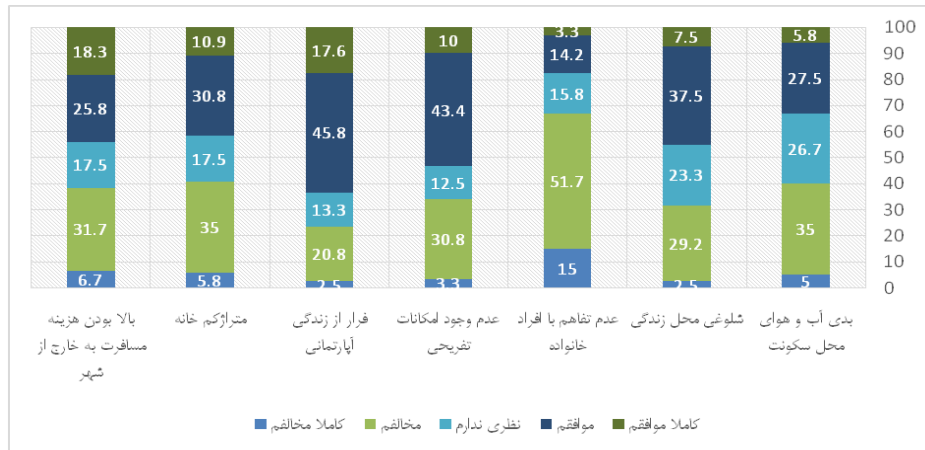
کل ۱۶. وضعیت شاخص‌های اجتماعی در پارک‌های مورد مطالعه

عوامل دافعه محیط‌های سکونتی

برای ارزیابی نقش عامل دافعه محیط‌های سکونتی، ۷ متغیر استفاده شده است. این متغیرها، شامل، بدی آب‌وهوای محل سکونت، شلوغی محل زندگی، عدم تفاهم با خانواده، عدم وجود امکانات تفریحی در خانه، فرار از زندگی آپارتمانی، متراژ کم خانه و بالا بودن هزینه مسافرت به خارج از شهر می‌باشند. بر اساس نتایج تحلیل پرسش‌نامه‌ها، از میان شاخص‌های عنوان شده، فرار از زندگی آپارتمانی با داشتن میانگین ۳/۵۵ بیشترین میزان موافقت را در بین گزینه‌ها به خود اختصاص داده است. متغیر عدم تفاهم با افراد خانواده که به‌عنوان یک عامل مراجعه به پارک مطرح شده بود با مخالفت اکثر پاسخ‌دهندگان، تأیید نمی‌شود. همچنین عامل بدی آب‌وهوای محل سکونت نیز با داشتن میانگین کمتر از ۳ به‌عنوان عامل رجوع به پارک شناخته نمی‌شود. عامل متراژ کم خانه با داشتن میانگین ۳/۰۶ با تعداد موافقین و مخالفین برابر روبرو شده است و فاکتورهای شلوغی محل زندگی و بالا بودن هزینه مسافرت به خارج از شهر نیز بر خلاف انتظار، میانگینشان از ۳ فاصله زیادی نگرفته است.

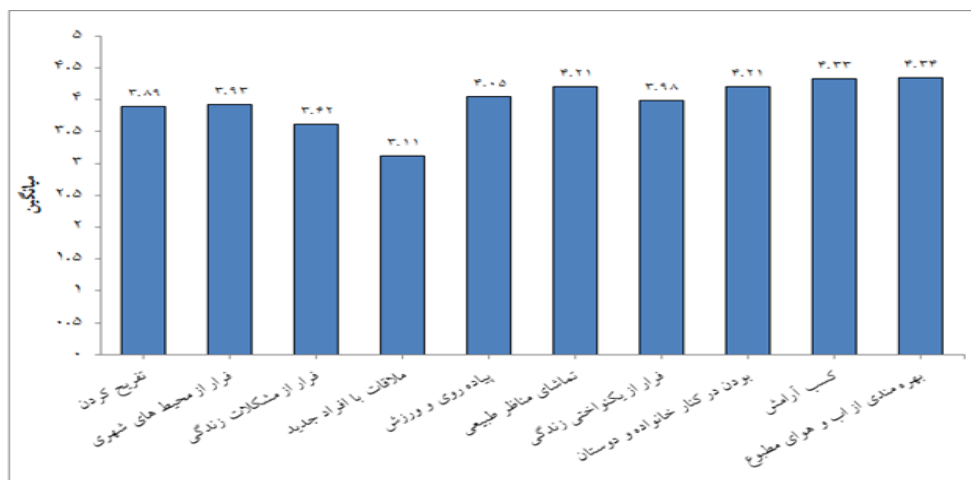
شکل ۱۷. عوامل دافعه محیط‌های سکونتی

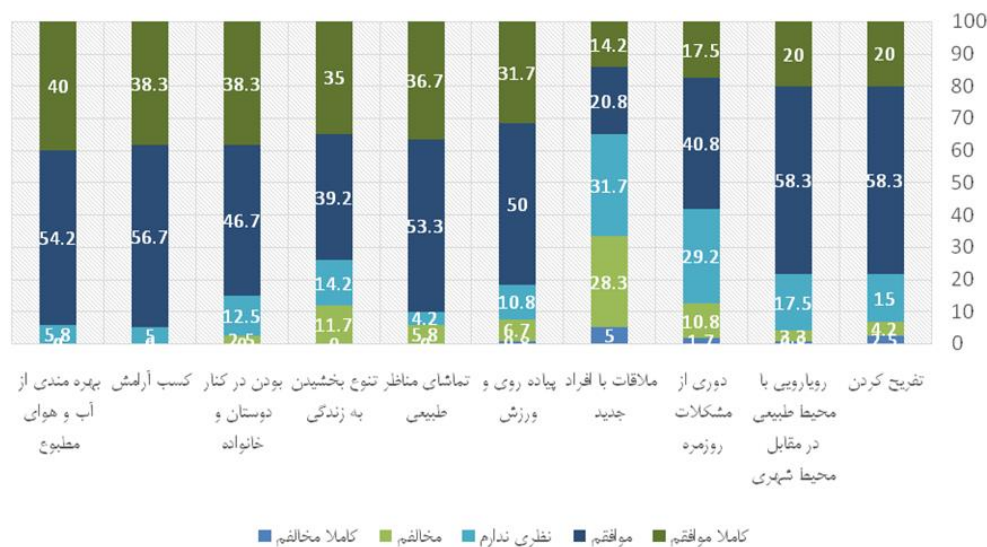
شکل ۱۸. عوامل دافعه محیط‌های سکونتی بر حسب درصد گزینه‌ها

عوامل جاذبه در پارک‌ها

به همان میزان که عوامل دافعه محیط‌های مسکونی در دافعه شهروندان از خانه‌ها به طرف فضاهای سبز و پارک‌ها نقش دارند؛ عوامل جذب‌کننده پارک‌ها نیز نقش بسزایی در سوق دادن شهروندان به طرف پارک‌ها دارند. برای مشخص شدن عوامل جاذبه محیط‌های مسکونی نیز از ۱۰ متغیر تفریح کردن، فرار از محیط‌های شهری، فرار از مشکلات زندگی، ملاقات با افراد جدید، پیاده‌روی و ورزش، تماشای مناظر طبیعی، فرار از یکنواختی زندگی، بودن در کنار دوستان و خانواده، کسب آرامش و اقلیم مطبوع پارک مطرح شده است. بر اساس خروجی حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها، میانگین عوامل جاذبه پارک‌ها به غیر از گزینه ملاقات با افراد جدید دارای میانگین نزدیک به ۴ یا بیشتر از ۴ می‌باشد که نشان از موافقت اکثریت با عوامل مطرح شده در جاذبه پارک‌ها می‌باشد. در بین عوامل فوق عامل بهره‌مندی از آب‌وهوای مطبوع و عامل کسب آرامش دارای بیشترین میانگین می‌باشند. از بین عوامل ذکر شده ملاقات با افراد جدید دارای بیشترین مخالفت نسبت به عوامل دیگر بوده است.

شکل ۱۹. عوامل جاذبه پارک‌ها

شکل ۲۰. عوامل جاذبه پارک‌ها بر حسب درصد گزینه‌ها

بررسی جاذبه‌های پارک و میزان استفاده شهروندان

برای بررسی ارتباط بین جاذبه‌های پارک و میزان استفاده شهروندان از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. بر اساس نتایج خروجی حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها، ضریب همبستگی پیرسون برای متغیر جاذبه‌های پارک و میزان استفاده از آن‌ها، برابر 0.53 و سطح معنی‌داری آزمون 0.001 است. باتوجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از 0.05 است؛ فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. یعنی بین میزان جاذبه‌های پارک و میزان استفاده شهروندان از پارک‌ها، رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. (جدول ۶)

جدول ۶. آزمون همبستگی پیرسون برای جاذبه‌های پارک و میزان استفاده آن

متغیر	میزان استفاده از پارک
ضریب همبستگی	0.525^{**}
سطح معنی‌داری	0.000
تعداد	۳۶۰

بررسی میزان دافعه محل سکونت و میزان استفاده شهروندان

جهت ارزیابی میزان تأثیر عوامل منفی محیط‌های سکونتی در دفع شهروندان از خانه‌های خود به طرف پارک‌های شهری هم از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردیده است. ضریب همبستگی پیرسون برابر 0.29 و سطح معنی‌داری آزمون 0.001 است. باتوجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از 0.05 است فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. نتیجتاً بین میزان دافعه محل سکونت و میزان استفاده شهروندان از پارک رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. (جدول ۷)

جدول ۷. آزمون همبستگی پیرسون برای دافعه محل سکونت و میزان استفاده از پارک

متغیر	میزان استفاده از پارک
ضریب همبستگی	0.291^{**}
سطح معنی‌داری	0.001
تعداد	۳۶۰

بررسی میزان استفاده شهروندان از پارک‌های منطقه‌ای

برای بررسی میزان استفاده شهروندان از پارک در پارک‌های منطقه‌ای، از آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شده است. فرض صفر در آنالیز واریانس برابر بودن میانگین متغیر وابسته در تمام سطوح متغیر مستقل است. اگر سطح معنی‌داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. سطح معنی‌داری آنالیز واریانس برابر ۰/۰۰۱ است. باتوجه‌به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری آنالیز واریانس از ۰/۰۵، فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه میزان استفاده شهروندان از پارک در پارک‌های مختلف تبریز تفاوت معنی‌داری دارد.

نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان می‌دهد که میزان استفاده از پارک در پارک گلستان بیشتر از پارک مشروطه، پارک ائل گلی و پارک جنگلی باغمیشه است. در پارک طوبی و پارک جنگلی ارم بیشتر از پارک ائل گۆلی و پارک جنگلی باغمیشه است. (جدول ۸ و ۹)

جدول ۸. نتایج آنالیز واریانس برای مقایسه میزان استفاده از پارک‌های منطقه‌ای

پارک	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	سطح معنی‌داری
پارک ائل گۆلی	۲۰	۳/۴۶	۰/۵۸	۱۴/۱۶۵	/۰۰۰
پارک جنگلی ارم	۲۰	۴/۱۵	۰/۳۳		
پارک جنگلی باغمیشه	۲۰	۳/۴۳	۰/۵۳		
پارک طوبی	۲۰	۴/۱۶	۰/۵۵		
پارک مشروطه	۲۰	۳/۷۹	۰/۶۰		
پارک گلستان	۲۰	۴/۵۴	۰/۵۳		

جدول ۹. نتایج آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه‌های زوجی پارک‌ها در میزان استفاده از پارک

پارک	تعداد	زیر گروه اول	زیر گروه دوم	زیر گروه سوم
پارک جنگلی باغمیشه	۶۰	۳/۴۲۸۶		
پارک ائل گۆلی	۶۰	۳/۴۵۷۱		
پارک مشروطه	۶۰	۳/۷۸۵۷	۳/۷۸۵۷	
پارک جنگلی ارم	۶۰		۴/۱۵۰۰	۴/۱۵۰۰
پارک طوبی	۶۰		۴/۱۶۴۳	۴/۱۶۴۳
پارک گلستان	۶۰			۴/۵۴۲۹

بررسی میزان تفاوت در جاذبه‌های پارک‌های منطقه‌ای

بر اساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها، جاذبه‌های پارک‌های منطقه‌ای تفاوت‌های معناداری وجود دارد. برای نشان دادن تفاوت در جاذبه‌های پارک‌های منطقه‌ای مورد مطالعه، از آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شده است. فرض صفر در آنالیز واریانس برابر بودن میانگین متغیر وابسته در تمام سطوح متغیر مستقل است. اگر سطح معنی‌داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. سطح معنی‌داری آنالیز واریانس برابر ۰/۰۰۱ است. باتوجه‌به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری آنالیز واریانس از ۰/۰۵، فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه میزان جاذبه‌های پارک در پارک‌های مختلف تبریز تفاوت معنی‌داری دارد. نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان می‌دهد که میزان جاذبه‌های پارک در پارک جنگلی باغمیشه کمتر از پارک طوبی، پارک جنگلی ارم و پارک گلستان است. (جدول ۱۰ و ۱۱)

جدول ۱۰. نتایج آنالیز واریانس برای مقایسه میزان جاذبه‌ها در پارک‌های منطقه‌ای

پارک	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	سطح معنی‌داری
پارک ائل گوئی	۶۰	۳/۸۳	۰/۴۹	۶/۰۷۴	/۰۰۰
پارک جنگلی ارم	۶۰	۴/۲۲	۰/۴۸		
پارک جنگلی باغمیشه	۶۰	۳/۵۳	۰/۳۹		
پارک طوبی	۶۰	۴/۰۷	۰/۵۷		
پارک مشروطه	۶۰	۳/۷۹	۰/۴۰		
پارک گلستان	۶۰	۴/۲۴	۰/۶۶		

جدول ۱۱. نتایج آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه‌های زوجی متغیرهای جاذبه‌های پارک‌های منطقه‌ای

پارک	تعداد	زیر گروه اول	زیر گروه دوم
پارک جنگلی باغمیشه	۶۰	۳/۰۵۳	
پارک مشروطه	۶۰	۳/۷۹۰۰	۳/۷۹۰۰
پارک ائل گوئی	۶۰	۳/۸۲۵۰	۳/۸۲۵۰
پارک طوبی	۶۰	۴/۰۷۰۰	
پارک جنگلی ارم	۶۰	۴/۲۲۰۰	
پارک گلستان	۶۰	۴/۲۴۵۰	

بررسی میزان دافعه محل سکونت در پارک‌های منطقه‌ای

از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه، برای بررسی میزان دافعه محل سکونت در پارک‌های منطقه‌ای استفاده شده است. فرض صفر در آنالیز واریانس برابر بودن میانگین متغیر وابسته در تمام سطوح متغیر مستقل است. اگر سطح معنی‌داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. سطح معنی‌داری آنالیز واریانس برابر ۰/۰۰۱ است. باتوجه‌به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری آنالیز واریانس از ۰/۰۵، فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه میزان دافعه محل سکونت در پارک‌های مختلف تبریز تفاوت معنی‌داری دارد. نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان می‌دهد میزان دافعه محل سکونت در پارک باغمیشه کمتر از پارک گلستان، پارک مشروطه و پارک طوبی است. باتوجه‌به کیفیت مطلوب مسکن و فضاهای شهری در اطراف پارک ائل گوئی، دافعه محل سکونت در اطراف این پارک خیلی کمتر است. برخلاف آن در پارک طوبی که محیط پرتراکم و پرتراکم شهر محسوب می‌شود، امتیاز عوامل دافعه خیلی بیشتر است. (جدول ۱۲ و ۱۳)

جدول ۱۲. نتایج آنالیز واریانس برای مقایسه میزان دافعه محل سکونت در پارک‌های منطقه‌ای

پارک	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	سطح معنی‌داری
پارک ائل گوئی	۶۰	۲/۹۴	۰/۶۵	۴/۸۱۲	/۰۰۰
پارک جنگلی ارم	۶۰	۲/۸۶	۰/۷۷		
پارک جنگلی باغمیشه	۶۰	۲/۵۴	۰/۸۰		
پارک طوبی	۶۰	۳/۴۴	۰/۸۵		
پارک مشروطه	۶۰	۳/۳۶	۰/۶۶		
پارک گلستان	۶۰	۳/۳۴	۰/۶۰		

جدول ۱۳. نتایج آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه‌های زوجی پارک‌های منطقه‌ای در دافعه محل سکونت

پارک	تعداد	زیر گروه اول	زیر گروه دوم
پارک جنگلی باغمیشه	۶۰	۲/۵۴۲۹	
پارک جنگلی ارم	۶۰	۲/۸۵۷۱	۲/۸۵۷۱
پارک ائل گوئی	۶۰	۲/۹۳۵۷	۲/۹۳۵۷
پارک گلستان	۶۰	۳/۳۳۵۷	
پارک مشروطه	۶۰	۳/۳۶۴۳	
پارک طوبی	۶۰	۳/۴۴۲۹	

بحث

در تحلیل عوامل مؤثر دافعه محیط‌های سکونتی، عامل فرار از زندگی آپارتمانی در صدر عوامل قرار گرفته است. همچنین بر اساس خروجی حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها، عامل بهره‌مندی از آب‌وهوای مطبوع پارک و عامل کسب آرامش دارای بیشترین تأثیر در جاذبه پارک‌های مورد مطالعه دارند. در جذب شهروندان به پارک‌های منطقه‌ای شهری، نقش عوامل جاذبه‌ای پارک‌ها، بیشتر از عامل دافعه محیط‌های سکونتی است. کیفیت و کمیت محیط‌های سکونتی تأثیر اساسی در دفع شهروندان از محیط خانه نسبت به پارک‌های شهری دارند. در مناطقی از شهر که از نظر ویژگی‌های سکونتی و سطح درآمدی در وضعیت مناسبی قرار دارند، عوامل دافعه سکونتی تأثیر کمتری در دفع ساکنین از خانه به طرف پارک‌ها دارند. اما این میزان در مناطق پرتراکم شهر و همچنین مناطق پرتراکم که در اطراف معابر اصلی و پرتردد شهر با هم‌پیوندی بالا نسبت به سایر مناطق قرار گرفته‌اند، خیلی بیشتر است که این امر ناشی از استرس و فشار روحی و روانی که کالبد محله به ساکنین وارد می‌کند؛ ناشی می‌شود. در این تحقیق مشخص گردید که میزان دافعه محیط‌های مسکونی در پارک ائل گوئی کمتر از دیگر پارک‌های مورد مطالعه است؛ این مقدار در پارک طوبی که محیط پرتراکم، شلوغ و پرتراکم شهر قرار گرفته است خیلی بیشتر است. برای ارزیابی شاخص‌های اجتماعی و سلامتی شهروندان از هفته متغیر استفاده گردید.

نتیجه‌گیری

پارک‌های منطقه‌ای، نقش زیادی در ارتقای شاخص‌های سلامتی و اجتماعی شهروندان دارند. مقایسه میانگین ترکیبی شاخص‌های سلامت در پارک‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که بیشترین میانگین شاخص سلامت، به پارک گلستان و کمترین میانگین شاخص ترکیبی نیز به پارک ائل گوئی اختصاص دارد. پارک گلستان به دلیل داشتن امکانات ورزشی و تفریحی داخل پارک از وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر پارک‌ها قرار دارد برخلاف پارک ائل گوئی که از مناطق مسکونی فاصله دارد و برای استفاده از آن نیاز به طی مسافت طولانی است. در اکثر پارک‌های مورد مطالعه وضعیت فضاهای ورزشی در وضعیت نامناسبی قرار دارند و متغیرهای رفع خستگی و قدم‌زدن در محیط طبیعی در صدر عوامل مؤثر در افزایش مؤلفه سلامتی دارند. میزان استفاده شهروندان از پارک‌هایی که در داخل بافت متراکم شهرها قرار دارند، بیشتر از پارک‌هایی هست که از مناطق مسکونی فاصله دارند. نتایج تحقیق در زمینه تأثیر شاخص‌های سلامتی مطابق با تحقیقات ژانگ (۲۰۲۱) که تأکید زیادی بر روی فضاهای ورزشی و نقش آن در افزایش سلامت شهروندان دارند می‌باشد. همچنین همسو با تحقیقات رکلاپتین (۲۰۱۴) و مصلحی (۱۳۹۴) که فعالیت‌های تفریحی و پیاده‌روی را از ویژگی‌های پارک‌ها ذکر کرده‌اند، می‌باشد. تا حال تحقیقی که به بررسی شاخص‌های سلامتی و اجتماعی و همچنین

عوامل دافعه محیط‌های مسکونی و جاذبه پارک‌های منطقه‌ای پرداخته باشد، انجام نشده است و در این پژوهش این خلا تحقیقاتی تکمیل گردید.

تفاوت امتیازهای متغیرهای سلامتی و اجتماعی در پارک‌های مختلف را می‌توان ناشی از ظرفیت‌های موجود در پارک‌ها که به‌منظور انجام فعالیت‌های اجتماعی ارائه می‌دهند؛ دانست. در این زمینه، پارک گلستان اجتماعی‌ترین پارک و پارک باغ‌میشه غیراجتماعی‌ترین پارک می‌باشد. از میان اهداف مراجعه به پارک تفریح بالاترین میزان و رتبه بعدی به دیدار با دوستان بود و ورزش و رفع خستگی مرتبه بعدی را به خود اختصاص می‌دهند. بین میزان جاذبه‌های پارک و میزان استفاده شهروندان از پارک‌ها، رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. در جذب شهروندان به پارک‌های منطقه‌ای شهری، نقش عوامل جاذبه‌ای پارک‌ها، بیشتر از عامل دافعه محیط‌های سکونتی است. همچنین عوامل دافعه محل سکونت تأثیر زیادی در استفاده شهروندان از پارک‌های شهری دارد. هرچقدر جاذبه‌های پارک بیشتر باشد، میزان مراجعه به پارک نیز بیشتر می‌باشد. همچنین هرچه پارک، دارای ویژگی‌های ایجاد آرامش و احساسات مثبت باشد، میزان استفاده از پارک بیشتر می‌شود. هرچقدر جاذبه‌های پارک بیشتر باشد، میزان مراجعه به پارک بیشتر می‌باشد. همچنین هرچه پارک، دارای ویژگی‌های ایجاد آرامش و احساسات مثبت باشد، بر میزان استفاده از پارک بیشتر می‌شود. همچنین میزان جاذبه پارک باغ‌میشه کمتر از پارک‌های دیگر می‌باشد و میزان ایجاد آرامش و احساسات مثبت پارک باغ‌میشه کمتر از دیگر پارک‌ها می‌باشد که به دلیل مکان‌یابی نامناسب این پارک (دور بودن از هسته‌های سکونتی شهری و هم‌پیوندی ضعیف آن با محلات مسکونی) اشاره کرد.

نتایج دافعه محیط‌های مسکونی و جاذبه پارک‌ها مطابق با تحقیقات قربانی و تیموری (۱۳۸۶)، می‌باشد. نتایج تحقیق در زمینه تأثیر شاخص‌های سلامتی مطابق با تحقیقات ژانگ (۲۰۲۱) که تأکید زیادی بر روی فضاهای ورزشی و نقش آن در افزایش سلامت شهروندان دارد؛ دارد. همچنین همسو با تحقیقات رکلایتین (۲۰۱۴)، وارثی و رنجبر (۱۳۹۳) و مصلحی (۱۳۹۴) که ویژگی‌های اجتماعی، فعالیت‌های تفریحی و پیاده‌روی را از ویژگی‌های پارک‌های منطقه‌ای ذکر کرده‌اند، می‌باشد. پارک بعدی، پارک ائل‌گولی می‌باشد. بر خلاف شاخص سلامتی که وضعیت بهتری از نظر شاخص‌های سلامتی داشتند، جایگاه شاخص‌های اجتماعی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. در پارک طوبی که در مرکز سیر جریانات شهری قرار گرفته است وضعیت شاخص‌های اجتماعی نسبتاً متوسط است هر چند که از وضعیت آرمانی فاصله دارد. در این میان علاقه به تماشای فعالیت گروهی با امتیاز ۳/۲ در صدر عوامل و شرکت در فعالیت دیگران با امتیاز ۲/۴۵ در رتبه آخر قرار گرفته است. باتوجه‌به عملکرد منطقه‌ای پارک‌های منطقه‌ای و عدم شناخت مراجعه‌کنندگان از یکدیگر (برخلاف پارک‌های محله‌ای که دایره شناخت مراجعه‌کنندگان خیلی بیشتر است) میانگین مولفه‌های اجتماعی پارک‌ها در سطح پایینی قرار دارند. باتوجه‌به قرارگیری پارک گلستان در داخل بافت مرکزی شهر و بالا بودن هویت اجتماعی آن، علاقه و حس تعلق خاطر مردم به این پارک باعث شده که این پارک از نظر مولفه‌های اجتماعی نسبت به سایر پارک‌ها، اجتماعی‌ترین پارک معرفی شود. باتوجه‌به اهداف و نتایج تحقیق پیشنهادهای زیر برای ارتقای عملکرد پارک‌های منطقه‌ای شهری ارائه می‌گردد:

- در نظر گرفتن فضاهایی برای اجرای برنامه‌های فرهنگی - اجتماعی در پارک‌هایی که در مرکز شهر قرار گرفته‌اند از جمله در داخل پارک گلستان و پارک طوبی برای ارتقای تعاملات اجتماعی و افزایش حس مکان
- افزایش عملکردها و امکانات داخل پارک‌های منطقه‌ای شهری برای ارتقای جذابیت‌های پارک‌ها
- حذف دیوارهای پارک مشروطه برای نفوذپذیری بیشتر و افزایش دید بصری به داخل پارک، جهت بهتر شدن دید و منظر و همچنین امنیت داخل آن.
- برگزاری مراسمات سنتی و فستیوال‌های هنری - بومی مطابق با فرهنگ فولکلوریک در راستای پویایی بخشی به

پارک‌ها

- برنامه‌ریزی و طراحی مسیرهای ویژه دوچرخه و پیاده‌روی (مسیر سلامت) در داخل پارک‌هایی که از نظر وسعت، پتانسیل لازم را برای اجرای آن را دارند از جمله در پارک ائل گولی.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

۵. اکبریان، امیرعباس. (۱۳۹۸). تأثیر فضاهای سبز شهری در بهبود سلامت روانی شهروندان، *نشریه معماری شناسی*، ۲ (۱۳)، ۱-۵.
- آستان‌بوس، نوید و پرویان، ناصر. (۱۳۹۹). نقش فضای سبز در سلامت روانی شهروندان. *سومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره، تعلیم و تربیت، مشهد*.
- حسینی، علی؛ پوراحمد، احمد؛ حاتمی نژاد، حسین و رضایی نیا، حسن. (۱۳۹۱). راهبردهای ساماندهی بافت فرسوده محله قیصریه با استفاده از روش QSPM. *نشریه باغ نظر*، ۱۰ (۲۴)، ۷۹-۹۰.
- رضانی مهریان، مجید. (۱۴۰۱). ارزیابی کیفیت ساختاری شبکه فضای سبز در محیط‌های شهری - مطالعه موردی منطقه ۱۶ شهرداری تهران. *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۱۰ (۱)، ۸۱-۹۹.
- زیاری، کرامت‌اله؛ واحدیان بیکی، لیلا و نون، زیبا. (۱۳۹۱). تحلیلی بر بحران زیست‌محیطی و توزیع مکانی فضای سبز شهر تهران. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۴ (۱۴)، ۱۰۱-۱۱۴.
- سرشماری نفوس و مسکن. (۱۳۹۵). *مرکز آمار ایران*.
- شیعه، اسماعیل و راستگوی، رقیه. (۱۳۹۲). بررسی شاخص‌های شهر سالم در فضاهای سبز فراغتی و برنامه‌ریزی برای بهبود آن (مورد مطالعه پارک رز و مطهری منطقه ۱ شهرداری قزوین). *همایش ملی معماری و شهرسازی انسان‌گرا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین*، ۱۷-۱.
- لنگ، جان. (۱۳۸۳). *آفرینش نظریه معماری - نقش علوم رفتاری در طراحی محیط*. مترجم علی‌رضاعینی‌فر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مصلحی، مریم؛ رفعتی، مهسا و احمدی، اکرم. (۱۳۹۴). *تأثیر فضای سبز بر سلامت جوامع انسانی*. انسان و محیط‌زیست، انتشار آنلاین.
- وارثی، حمیدرضا و رنجبر، علی‌اکبر. (۱۳۹۳). ارزیابی عملکرد پارک‌های شهری بر اساس نیازهای اجتماعی (مطالعه موردی: پارک‌های منطقه‌ای شهر شیراز). *نشریه مدیریت شهری*، ۱۳ (۱۴)، ۲۷۹-۲۵۹.

References

- Astan Bos, N., & Paroyan, N. (2019). The role of green space in mental health. *the third international conference on psychology, counseling, education and training, Mashhad*. [In Persian].
- Eze, I.C., Schaffner, E., & Foraster, M. (2015). *Long-term exposure to ambient air pollution and metabolic syndrome in adults*. PLoS ONE 10. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130337>.
- Eze, I.C., Schaffner, E., & Foraster, M. (2015). *Long-term exposure to ambient air pollution and metabolic syndrome in adults*. PLoS ONE 10. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130337>.
- Gao, Z., Zhang, H., & Huang, C. (2022). *Green space, air pollution and gestational diabetes mellitus: A retrospective cohort study in central China*. *Ecotoxicology and Environmental Safety*.

Hosseini, A., Pourahmad, A., Hataminejad, H., & Rezaeinia, H. (2011). Strategies for organizing the worn-out fabric of Qaitariya neighborhood using QSPM method. *Bagh Nazar magazine*, 10 (24), 79-90 . [In Persian].

Hou, J., Liu, X., & Tu, R., (2020). Long-term exposure to ambient air pollution attenuated the association of physical activity with metabolic syndrome in rural Chinese adults: a cross-sectional study. *Environ. Int.* 136. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.105459>.

Krekel, C., Kolbe, J., & Wüstemann, H. (2016). The greener, the happier? The effects of urban land use on residential well-being. *Ecological Economics*, 121, 117–127.

Lancet. A. (2020). *Global burden of 87 risk factors in 204 countries and territories, 1990-2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019*. Lancet, 396 , pp. 1223-1249.

Lang, J. (2002). *The creation of architectural theory - the role of behavioral sciences in environmental design*. translated by Ali Raghaini-Far, Tehran: Tehran University Press . [In Persian].

Loureiroa, Lucía R., Verdoodt, F., Lefebvre, W., Vanpoucke, Ch., Casas, L., & Sylvie, G. (2022). Long-term exposure to residential green spaces and site-specific cancer mortality in urban Belgium: A 13-year follow-up cohort study. *Environment International*, 170, 1-10.

Michalska, M., Zorena, K., & Waz, P. (2020). *Gaseous pollutants and particulate matter (PM) in ambient air and the number of new cases of type 1 diabetes in children and adolescents in the pomeranian voivodeship*. Poland. Biomed. Res. Int. 2020. <https://doi.org/10.1155/2020/1648264>.

Moslehi, M., Rafati, M., Ahmadi, A. (2014). The impact of green space on the health of human societies. *Man and environment*, online publication . [In Persian].

Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli.

Population and housing census. (2015). *Iran Statistics Center* . [In Persian].

Ramezani Mehrian, M. (2022). Evaluation of the structural quality of green space in urban environments - a case study of District 16 of Tehran Municipality. *Urban Planning Geography Research*, 10 (1), 81-99 . [In Persian].

Reklaitiene, R., Grazuleviciene, R., Dedele, A., Virviciute, D., Vensloviene, J., Tamosiunas, A., & Nieuwenhuijsen, M. J. (2014). The relationship of green space, depressive symptoms and perceived general health in urban population. *Scandinavian. Journal of Public Health*, 42(7), 669–676.

Sister, C., Wolch, J., & Wilson, J. (2010). Got green? Addressing environmental justice in park provision. *GeoJournal*, 75(3), 229-248 .

Streimikiene, D. (2015). Quality of life and housing. *International Journal of Information and Education Technology*, 5 (2), 140-145.

Yang, B.-Y., Qian, Z.M., & Li, S. (2018). Long-term exposure to ambient air pollution (including PM1) and metabolic syndrome: the 33 communities Chinese health study (33CCHS). *Environ. Res.* 164, 204–211.

Yu, Ze., Feng, Y., Chen, Y., Zhang, X., Zhao, X., Chang, H., Zhang, J., Yu, Z., Feng, Y., Chen, Y., Zhang, X., Zhao, X., Chang, H., Zhang, J., & Zhang, Z. (2021). The influence of Community Sports Parks on residents' subjective well-being: A case study of Zhuhai City, China. *Habitat International*, 117 , 0197397521001284.

Zhou, X., & Wang, Y.-C. (2011). Spatial temporal dynamics of urban green space in response to rapid urbanization and greening policies. *Landscape and urban Planning*, 100(3), 268-277.

Ziyari, K., Vahidianbeiki, L., & Parnoun, Z. (2011). An analysis of the environmental crisis and green space distribution in Tehran. *urban and regional studies and researches*, 4 (14), 101-114. [In Persian].